

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

INGA JENARVIČ

BTKmis0-02

**BENDRININKAVIMO SAMPRATA IR POŽYMIAI LIETUVOS BAUDŽIAMOJOJE
TEISĖJE: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Dr. Tomas Girdenis

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1 skyrius: BENDRINIKAVIMO SAMPRATA	5
1.1 Bendrininkavimo sampratos istorinė raida	5
1.2 Bendrininkavimo samprata užsienio šalių baudžiamojoje teisėje	7
1.2.1 Bendrininkavimo samprata Prancūzijos baudžiamojoje teisėje	7
1.2.2 Bendrininkavimo samprata Vokietijos Baudžiamojoje teisėje	8
1.2.3 Bendrininkavimo samprata Jungtinės Karalystės baudžiamojoje teisėje.....	9
2 skyrius. BENDRININKAVIMO OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI	12
2.1 Dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką	13
2.1.1 Bendrininko, kaip nusikalstamos veikos subjekto, požymiai	13
2.1.2 Bendrininkavimas su nenustatytais asmenimis	21
2.2 Kelių asmenų veiksmų bendrumas	25
2.2.1 Visiems bendrininkams bendras rezultatas	30
2.2.2 Priežastinis ryšys tarp bendrininkų veiksmų ir šių veiksmų rezultato	33
2.4 Prisidėjimo atirbojimas nuo bendrininkavimo	36
3 skyrius: BENDRININKAVIMO SUBJEKTYVIEJI POŽYMIAI	41
3.1 Kelių asmenų susitarimas daryti nusikaltimą	41
3.1.1 Susitarimo forma	41
3.1.2 Susitarimo laikas	43
3.1.3 Susitarimo turinys	45
3.2 Tyčia kaip bendrininkavimo požymis	51
3.2.1 Bendrininkavimo intelektualus tyčios turinys.....	55
3.2.2 Bendrininkavimo valinis tyčios turinys.....	59
3.3 Kiti bendrininkavimo subjektyvieji požymiai	60
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA	68
RESUME	69

ĮVADAS

Bendroji temos charakteristika ir aktualumas: Bendrininkavimo institutas yra vienas iš sudėtingiausių baudžiamosios teisės moksle nagrinėjamų institutų. Bendrininkavimo institutas apima beveik visus kitus baudžiamosios teisės institutus, susijusius su baudžiamosios atsakomybės pagrindais, kvalifikavimu, nusikalstamos veikos stadijomis, bausmės skyrimu ir pan. Tačiau kai kurios baudžiamojo įstatymo taikymo problemos, kai jos nagrinėjamos bendrininkavimo instituto prasme, turi esminių ypatumų, lyginant su tomis, kurios nagrinėjamos tuo atveju, kai asmuo padaro nusikalstamą veiką individualiai.

1961 m. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse¹ (toliau tekste – 1961 m. Baudžiamasis kodeksas) nebuvo išsamiai ir vienareikšmiškai įtvirtinti bendrininkavimo subjektyvieji ir objektyvieji požymiai. Įstatymų leidėjas tokią padėtį bandė ištaisyti 2003 metais įsigaliojusiam Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse² (toliau tekste – Baudžiamasis kodeksas), įstatymo lygiu nustatydamas bendrininkavimo sampratą ir požymius. Po naujojo Baudžiamojo kodekso įsigaliojimo praėjo daugiau kaip aštuoneri metai, tačiau, vargu, ar galima pasakyti, kad bendrininkavimo pagrindinių požymių įtvirtinimas įstatyme išsprendė šį institutą, reglamentuojančių normų taikymo praktines problemas.

Lietuvos mokslinėje literatūroje nėra atlikta išsamių tyrimų, susijusių su bendrininkavimo pagrindiniais požymiais, įtvirtintais Baudžiamajame kodekse. Iki šiol tiek mokslinėje literatūroje, tiek teismų praktikoje galima rasti kardinaliai besiskiriančių nuomonių svarbiausiais šio instituto taikymo klausimais. Šių nuomonių skirtumas bei nepakankama šio instituto teisinė reglamentacija baudžiamajame įstatyme, sudaro sąlygas teismams klaidingai kvalifikuoti veikas bei formuoti nevienodą teismų praktiką. Didžioji dalis teismų praktikoje kylančių problemų, yra susijusios būtent su pagrindinių bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių aiškinimu ir taikymu.

Todėl detaliam atskleisti kiekvieną bendrininkavimo požymį, kurie leistų išspręsti daugelį praktikoje kylančių problemų, susijusių šio instituto taikymu, iki šiol išlieka aktualia teorinė ir praktinė problema.

Bendrininkavimo požymių įtvirtinimas Baudžiamajame kodekse, ne iki galo susiformavusi teismų praktika kai kuriais bendrininkavimo institutui svarbiais klausimais bei mokslinio pobūdžio

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Vyriausybės Žinios. 1961, Nr. 18-147

² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741

analizės šioje srityje trūkumas paskatino autorę imtis šios temos analizės. Atsižvelgiant į tai, darbe autorė ne tik analizuoja bendrininkavimo požymius, bet ir pateikia jų teisinį vertinimą.

Tyrimo dalykas: Baudžiamajame kodekse įtvirtintos bendrininkavimo sampratos, objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių bei su tuo susijusių problemų, kylančių teismų praktikoje, tyrimas.

Darbo tikslas: kompleksiškai išanalizuoti bendrininkavimo sampratos turinį, objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių aspektus, atsižvelgiant į teismų praktikoje kylančias problemas, identifikuoti esamus teisinio reglamentavimo ir teisės normų praktinio taikymo trūkumus, pasiūlyti jų tobulinimo rekomendacijas.

Darbo metodas: tiriant baigiamojo darbo dalyką ir siekiant darbo tikslo naudotasi įvairiais mokslo metodais. Istoriniu – lyginamuoju metodu nagrinėjama skirtingu laiku galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose vyravusi bendrininkavimo samprata, kuri nemažai priklausė ir nuo politinių – socialinių sąlygų. Be to, naudojantis lyginamuoju metodu nagrinėjamos bendrininkavimo sampratos, įtvirtintos skirtingų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Sisteminiu metodu analizuojamas įstatyminis bendrininkavimo instituto reglamentavimas, naudojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Rengiant darbą, buvo naudojamos loginiu ir teisės aiškinimo metodu, siekiant atskleisti baudžiamajame įstatyme įtvirtintą bendrininkavimo sampratą bei pagrindinius šio instituto požymius.

Tyrimo šaltiniai: Lietuvos Respublikos teisės aktai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimai, apžvalgos, nutartys, Lietuvos Respublikos teismų nuosprendžiai baudžiamosiose bylose, baudžiamosios teisės mokslinė literatūra.

Darbo struktūra: baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, suformuluotos išvados, santraukos lietuvių bei anglų kalbomis. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas.

Pirmoje darbo dalyje pateikiama bendrininkavimo samprata, nagrinėjama skirtingu laiku galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose vyravusi bendrininkavimo samprata, pateikiama įvairių užsienio šalių bendrininkavimo sampratos lyginamoji analizė.

Antroje darbo dalyje analizuojami bendrininkavimo objektyvieji požymiai, t.y. dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką, bendrininkų veiksmų bendrumas, priešastinis ryšis tarp atsiradusio rezultato ir bendrininkų veiksmų bei aptariamas prisidėjimo prie nusikaltimo institutas.

Trečioje darbo dalyje aptariami bendrininkavimo subjektyvieji požymiai, t.y. kelių asmenų susitarimas daryti nusikalstamą veiką, tyčios bendrininkaujant turinys, bendrininkų veiksmų tikslai ir motyvai.

1 skyrius: BENDRINIKAVIMO SAMPRATA

1.1 Bendrininkavimo sampratos istorinė raida

Bendrininkavimo institutas pradėjo formuotis dar Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, o rašytiniuose teisės šaltiniuose pirmą kartą paminėtas 1486 m. Kazimiero teisyne.

Pirmuosiuose rašytiniuose šaltiniuose šis institutas nebuvo detalai reglamentuotas. Iki pat XIX amžiaus bendrininkų atsakomybė buvo reglamentuota kazuistiškai, labiausiai dėmesys buvo nukreiptas į padėjėjų veiksmus ir jų atsakomybės pagrindus, vėlesniuose rašytiniuose dokumentuose buvo išskirtos bendrininkavimo formos, tačiau nei bendrininkavimo samprata, nei bendrininkavimo požymiai iki XX amžiaus vidurio rašytiniuose šaltiniuose nebuvo įtvirtinti.

Pirmą kartą bendrininkavimo samprata buvo susidomėta XX amžiaus pradžioje, kai po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, Lietuvos teritorijoje įsigaliojo Rusijos Imperijos įstatymai, tame tarpe ir Rusijos imperijos 1903 metų baudžiamasis statutas (toliau tekste – Baudžiamasis statutas).³

Pagal Baudžiamąjį statutą bendrininkavimo instituto samprata buvo grindžiama bendra visų dalyvių valia, kuri turėjo būti išreikšta susitarimu arba žinojimu. Be to, bendrininkavimui buvo reikalinga ypatinga tyčia, t.y. tyčia ne tik padaryti nusikaltimą, bet padaryti drauge, bendromis jėgomis.⁴

Nusikaltimą padarius kelių asmenų bendromis jėgomis, kiekvienam iš jų tekdavo atsakomybė už visą nusikaltimą, nepriklausomai nuo jų pagalbos laipsnio kitiems bendrininkams.⁵ Taigi kiekvienam bendrininkui teko atsakomybė už nusikaltimą, nors jų pagalba ir buvusi nedidelė. Visi bendrininkai buvo baudžiami pagal tą patį įstatymą, tačiau kiekvienam skirtina bausmė buvo diferencijuojama.⁶

Baudžiamasis statutas Lietuvoje galiojo iki pirmos sovietinės okupacijos.⁷ Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, siekiant užtikrinti unifikuotą baudžiamųjų įstatymų leidybą Sovietų Sąjungoje, buvo parengtas ir priimtas Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. Remiantis šiuo

³ Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Mokomoji priemonė. – Vilnius: Justitia, 1996, P. 7

⁴ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. – Kaunas: Lietuvos universiteto teisės fakulteto leidinys, 1925, P. 73

⁵ Kavolis M., Bieliackinas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. – Kaunas: D.Gutmano knygynas, 1934, P. 71

⁶ Vansevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Mokomoji priemonė. – Vilnius: Justitia, 1996, P. 16

⁷ Ten pat, P. 7

kodeksu buvo parengtas Lietuvos SSR 1961 m. Baudžiamasis kodeksas, kuris su pakeitimais galiojo iki 2003 metų.⁸

Pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą bendrininkavimu buvo laikomas tyčinis bendras dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas, padarant nusikaltimą.⁹ Bendrininkavimas įstatyme buvo pažymimas vartojant terminus: gauja, grupė, organizacija. Bendrininkų veiksmai kiekviename tyčiniame nusikaltime galėjo pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu. Pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą bendrininkavimas buvo galimas esant bent dviem nusikaltimo bendrininkams. Baudžiamoji atsakomybė už bendrininkavimą kilo tais pačiais pagrindais, kaip ir atsakomybė už nusikaltimą, padarytą vieno asmens.¹⁰

Įstatymų leidėjas naujajame Baudžiamajame kodekse sukonkretino bendrininkavimo sąvoką, bendrininkavimą apibrėždamas, kaip tyčinį bendrą dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimą darant nusikalstamą veiką.

Taigi pagal šiuo metu galiojantį Baudžiamąjį kodeksą bendrininkavimas - tai ypatinga tyčinės nusikalstamos veikos padarymo forma, kuomet nusikalstamos veikos tikslams pasiekti suvienijamos kelių asmenų pastangos. Nusikalstamos veikos padarymas kelių asmenų bendrais veiksmais neretai sudaro galimybes padaryti pavojingesnes, sunkesnes nusikalstamas veikas, kurių vienas žmogus nepajėgtų padaryti, sukelti sunkesnius nusikalstamus padarinius, greičiau pasiekti norimą nusikalstamą rezultatą bei paslėpti nusikalstamos veikos pėdsakus ir sudaryti kitas kliūtis jas išaiškinti.

Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje pateiktame norminiame bendrininkavimo apibrėžime galima išskirti kelis bendrininkavimo požymius. Būtent šių požymių detalus išnagrinėjimas, kuris yra pateiktas šio darbo antrame ir trečiame skirsniuose, padės detaliai atskleisti visus įstatyme įtvirtintos bendrininkavimo sampratos elementus.

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, galime daryti išvadą, kad bendrininkavimo institutas pradėjo formuotis dar XIV amžiuje, tačiau bendrininkavimo samprata ir požymiai pirmą kartą buvo išskirti tik XX amžiuje, įsigaliojus 1903 m. Baudžiamajam statutui. Pirmas Lietuvos mokslininkų parengtas teisės aktas, kuriame yra įtvirtinta bendrininkavimo samprata - 2003 metais įsigaliojęs Baudžiamasis kodeksas.

⁸ Lietuvos teisės istorija: vadovėlis – Vilnius: Justitia, 2002, P. 482

⁹ Tarybinė baudžiamoji teisė. Vadovėlis: Bendroji dalis. - Vilnius, 1972, P. 254

¹⁰ Ten pat

1.2 Bendrininkavimo samprata užsienio šalių baudžiamojoje teisėje

Įvairių valstybių, priklausančių skirtingoms teisės sistemoms, baudžiamosios teisės samprata bei charakteristika skiriasi nuo Lietuvoje formuojamos baudžiamosios teisės doktrinos. Skirtingai reglamentuojamos bei suprantamos ir bendrininkavimo institutą įtvirtinančios nuostatos. Šioje dalyje analizuosime įvairių Europos šalių baudžiamuosiuose įstatymuose bei teisės doktrinoje įtvirtintas bendrininkavimo sampratas.

1.2.1 Bendrininkavimo samprata Prancūzijos baudžiamojoje teisėje

Prancūzijos baudžiamajame kodekse bendrininkavimo samprata įstatyminiu lygmeniu nėra įtvirtinta. Galiojančio Prancūzijos baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje yra išskirtos tik bendrininkų rūšys – vykdytojas, padėjėjas ir kurstytojas.¹¹ Prancūzijos baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje organizatorius nėra minimas, bet yra nurodomas specialiosios dalies straipsniuose.¹²

Pažymėtina, kad Prancūzijos baudžiamojoje teisėje yra išskiriamos bendrininkavimo ir bendravykdytojų sampratos. Skirtingai nei nusikalstamos veikos vykdytojas arba bendravykdytojai, kurie tiesiogiai realizuoja nusikalstamos veikos sudėties požymius, bendrininkai – tai asmenys, kurie akcesoriškai prisijungia prie nusikalstamos veikos vykdymo, provokuojant ar palengvinant jos įvykdymą. Tuo tarpu bendravykdytojų baudžiamoji atsakomybė kyla pagal tas pačias taisykles, kurios taikomos individualiai veikiantiems subjektams.¹³

Taigi bendrininkavimas (*complicite*) Prancūzijos baudžiamojoje teisėje suprantamas siaurąja prasme, t.y. kaip asmenų veiksmai, kuriais provokuojamas ar palengvinamas nusikalstamos veikos padarymas, bet kurie patys savaime neturi konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymių. Pažymėtina, kad Prancūzijoje vyrauja akcesorinė bendrininkavimo koncepcija. Remiantis šia koncepcija, bendrininkas, savanoriškai prisijungdamas vykdyti nusikalstamą veiką, savo veiksmais visiškai „pasisavina“ nusikalstamą veikos pobūdį, kurį realizuoja vykdytojas. Bendrininko baudžiamoji atsakomybė niekuo nesiskiria nuo vykdytojo baudžiamosios

¹¹ Есаков Г.А., Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. – Москва: Проспект, 2011, С. 244

¹² Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2003, P. 278

¹³ Есаков Г.А., Крылова Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. – Москва: Проспект, 2011, С. 244

atsakomybės. Šios nusikalstamos veikos „pasisavinimo“ koncepcijos pagrindu, Prancūzijos įstatymų leidėjas bendrininkavimą pagal visas teisine pasekmes prilygino bendravykdymui.¹⁴

Remiantis šia koncepcija, bendrininkams yra inkriminuojami visi vykdytojo atsakomybę kvalifikuojantys požymiai, pavyzdžiui, organizuota grupė, nakties laikas, ginklų panaudojimas ir pan. Be to, bendrininkai taip pat privalo atsakyti už vykdytojo ekscesą.¹⁵

Prancūzijos kasacinio teismo praktikoje taip pat buvo suformuota taisyklė, pagal kurią bendrininkavimas galimas tiek tyčiniuose, tiek neatsargiuose nusikaltimuose, pavyzdžiui, vairuotojas, partrenkęs pėsčiąjį, teisiamas už neatsargų nužudymą, o asmuo sėdėjęs šalia ir kurstęs vairuotoją viršyti greitį, kas vėliau lėmė kito žmogaus mirtį, teisiamas kaip neatsargaus nusikaltimo bendrininkas.¹⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad galiojančiame Prancūzijos baudžiamajame kodekse nėra numatyta galimybė atskiriems bendrininkams, priklausomai nuo atliekamo vaidmens, palengvinti arba pasunkinti atsakomybę, t.y. tiek bendrininkui, tiek vykdytojui taikoma ta pati bausmė.¹⁷

Apibendrinant, darytina išvada, kad Prancūzijos baudžiamojo kodekso 121-7 straipsnyje yra numatytos dvi bendrininkavimo formos - padėjimas (*aide*) ir kurstymas (*instigatio*).

1.2.2 Bendrininkavimo samprata Vokietijos Baudžiamojoje teisėje

Vokietijoje bendrininkavimo instituto reglamentavimui yra skirtas baudžiamojo kodekso bendrosios dalies trečio skyriaus trečias skirsnis. Vokietijos baudžiamajame kodekse bendrininkavimo samprata nėra įtvirtinta, išskirtos tik bendrininkų rūšis: kurstytojas ir padėjėjas.

Panašiai kaip Prancūzijoje, Vokietijos baudžiamoji teisinė doktrina ir įstatymų leidėjas, išskiria dvi bendrininkavimo formas: a) nusikaltimo vykdymą (bendravykdymą (*taeterschaft*)) b) dalyvavimą nusikaltime (kurstymą, padėjimą (*teilnahme*)). Pažymėtina, kad būtent antroji iš aukščiau nurodytų formų - kurstymas ir padėjimas, Vokietijos teisinėje doktrinoje ir teismų praktikoje laikoma bendrininkavimu.¹⁸ Bendrininkavimo samprata neapima bendravykdytojų

¹⁴ Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). Учебное пособие. – Москва: Зерцало, 1998, С. 118

¹⁵ Там же, С. 119

¹⁶ Там же, С. 120

¹⁷ Есаков Г.А., Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. – Москва: Проспект, 2011, С. 247

¹⁸ Там же, С. 250

sąvokos, t.y. bendrininkavimas ir bendravykdymas yra skirtingi, tačiau tarpusavyje susiję institutai.¹⁹

Aukščiau nurodyti argumentai patvirtina, kad Vokietijos baudžiamosios teisės doktrina, kaip ir Prancūzijos, pripažįsta bendrininkavimo akcesorinį pobūdį, t.y. kurstytojo ir padėjėjo priklausomybę nuo pagrindinio nusikalstamos veikos vykdytojo.

Bendravykdytojais pagal Vokietijos baudžiamąją teisę gali būti pripažįstami tik tie bendro nusikaltimo dalyviai, kurie sąmoningai ir to norėdami bendrai įvykdo nusikaltimą. Bendras vykdymas turi būti pagrįstas veiklos ir vaidmenų pasidalijimu. Bendrame vykdyme kiekvienas dalyvis yra lygiavertis partneris, nuo kurio priklauso bendras apsisprendimas padaryti nusikaltimą, todėl atsiradusios pasekmės pilna apimtimi yra inkriminuojamos ir priskiriamos kiekvienam bendravykdytojui.²⁰

Tuo tarpu dalyvis ar bendrininkas, suprantamas, siaurąją prasme, t.y. kaip asmuo, kuris nukreipia savo veiksmus nusikalstamo tikslo pasiekimo link, tačiau pats tiesiogiai nusikalstamos veikos vykdyme nedalyvauja. Bendrininkavimas susideda iš nusikalstamos veikos padarymo palengvinimo, sąlygų jos įvykdymui sudarymo bei pasireiškia kurstymu ir padėjimu.²¹

Pabrėžtina, kad pagal Vokietijos baudžiamąjį kodeksą bendrininkavimas, priešingai nei Prancūzijoje, galimas tik tyčiniuose nusikaltimuose.²² Bendrininkavimas galimas tik iki nusikalstamos veikos pabaigos, visi veiksmai atlikti po nusikalstamos veikos pabaigos ir turintys nusikalstamos veikos sudėties požymius, kvalifikuojami pagal skirtingus baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnius, kaip savarankiški nusikaltimai. Pažymėtina, kad kiekvienam bendrininkui bausmė parenkama pagal jo kaltės laipsnį.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta aukščiau, darytina išvada, kad Vokietijoje, kaip ir Prancūzijoje, vyrauja akcesorinė bendrininkavimo doktrina, pagal kurią bendrininkavimu pripažįstami tik padėjėjo ir kurstyto veiksmai.

1.2.3 Bendrininkavimo samprata Jungtinės Karalystės baudžiamojoje teisėje

Bendrininkavimo institutas Jungtinės Karalystės teisėje nėra pakankamai detaliai reglamentuotas. Bendrininkavimo sampratos definicijos yra įtvirtintos 1861 m. Bendrininkų ir

¹⁹ Жалинский А.Э. Современное немецкое уголовное право – Москва: Проспект, 2006, С. 261

²⁰ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2003, P. 276-277

²¹ Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). Учебное пособие. – Москва: Зерцало, 1998, С. 125

²² Жалинский А.Э. Современное немецкое уголовное право. – Москва: Проспект, 2006, С. 279-285

kurstytojų įstatyme bei 1977 m. Baudžiamosios teisės įstatyme. Pažymėtina, kad bendrininkavimas Jungtinės Karalystės baudžiamojoje teisėje yra žymimas terminu „šamokslas“.²³

1861 m. Bendrininkų ir kurstytojų įstatymo 8 straipsnyje yra nurodyta, kad bet kuris asmuo, kuris padeda, kursto, pataria arba siekia bet kokio apkaltinamuoju aktu persekiojamojo nusikaltimo padarymo, turi būti teisiamas kaip vykdytojas. Jungtinės Karalystės mokslininkai nurodo, kad pateiktas bendrininkavimo apibrėžimas leidžia daryti tokias išvadas:

- 1) Bendrininkui skiriama ta pati bausmė kaip ir vykdytojui;
- 2) Bendrininko baudžiamoji atsakomybė yra savarankiška, t.y. bendrininkui baudžiamoji atsakomybė kyla nepriklausomai nuo to, ar vykdytojas už tą nusikaltimą buvo nuteistas;
- 3) Kaltinimą palaikantis prokuroras neprivalo proceso metu nurodyti, ar konkretus asmuo už nusikaltimo padarymą turi būti nuteistas kaip vykdytojas, ar kaip bendrininkas.²⁴

Pagal 1977 m. Baudžiamosios teisės įstatymą, asmuo, susitaręs su kitu asmeniu atlikti bet kokius nusikalstamus veiksmus, atsako už dalyvavimą šamoksle.

Jungtinės Karalystės Baudžiamosios teisės doktrinoje bendrininkavimas apibrėžiamas kaip dviejų ar daugiau asmenų veiksmai, realizuojant nusikalstamą tikslą. Pateikiant bendrininko sąvoką, mokslininkų nuomonės skiriasi: vieni bendrininką apibrėžia kaip bet kurį nusikaltimo dalyvį, kiti nurodo, kad bendrininku gali būti laikomas tik kurstytojas ar padėjėjas.²⁵

Minėtas įstatymas pateikia asmenų sąrašą, kurie negali būti laikomi bendrininkais (šamokslo dalyviais):

- 1) sutuoktinis (pagal Jungtinės Karalystės teisę, sutuoktiniai laikomi vienu asmeniu);
- 2) asmuo, nesulaukęs baudžiamosios atsakomybės amžiaus;
- 3) nusikaltimo auka.²⁶

Pažymėtina, kad pagal Jungtinės Karalystės baudžiamąją teisę, bendrininkavimas galimas tik nustačius visų dalyvių bendrą ketinimą. Bendrininkavimas taip pat galimas ir neatsargiuose nusikaltimuose, tačiau tokiu atveju būtina nustatyti, kad neatsargaus nusikaltimo pasekmės yra susijusios su bendrininkų pradiniu tikslu ir galėjo būti numatytos. Be to, kitų nusikaltimo dalyvių atsakomybė gali kilti ir už tuos nusikaltimo vykdytojo veiksmus, kurie peržengia bendro ketinimo

²³ Малиновский А.А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. - Москва: Международные отношения, 2002, С. 109

²⁴ Есаков Г.А., Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. – Москва: Проспект, 2011, С. 237

²⁵ Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). Учебное пособие. – Москва: Зерцало, 1998, С. 118

²⁶ Малиновский А.А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. - Москва: Международные отношения, 2002, С. 110

ribas, su sąlyga, kad tokios pasekmės apskritai galėjo būti numanomos, t.y. bendrininkai privalo atsakyti už vykdytojo ekscesą.²⁷

Atsižvelgiant į tai, Jungtinės Karalystės baudžiamojoje teisėje nėra susiformavusi vienoda bendrininkavimo samprata, t.y. vieni mokslininkai bendrininką apibrėžia kaip bet kurį nusikaltimo dalyvį, kiti nurodo, kad bendrininku gali būti laikomas tik kurstytojas ar padėjėjas.

Pateikta lyginamoji teisinė analizė leidžia daryti išvadą, kad įvairių šalių įstatymų leidėjai skirtingai reglamentuoja bendrininkavimo institutą. Visų pirma, nėra bendros pozicijos, kas laikytina bendrininkavimu, t.y. kai kurių valstybių baudžiamojoje teisėje bendrininkavimas suprantamas plačiąja prasme, t.y. kaip bet kokie asmens veiksmai, kuriais siekiama realizuoti nusikalstamos veikos sudėties požymius, kitose - siaurąja prasme, t.y. tik kaip kurstytojo bei vykdytojo veiksmai. Antra, nėra bendros pozicijos dėl bendrininkavimo institutui būdingos kaltės, t.y. kai kurių šalių baudžiamieji įstatymai numato, jog bendrininkavimas galimas tik tyčiniuose nusikaltimuose, tačiau kai kurių šalių baudžiamieji įstatymai numato atsakomybę už bendrininkavimą ir neatsargiuose nusikaltimuose. Trečia, nėra bendros pozicijos sprendžiant klausimą dėl bendrininkams taikytinos bausmės diferencijavimo.

²⁷ Крылова Н.Е., Серебrenникова А.В. Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). Учебное пособие. – Москва: Зерцало, 1998, С. 113

2 skyrius. BENDRININKAVIMO OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

Lietuvoje bendrininkavimas apibrėžiamas, kaip tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių įstatyme nustatyto amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė, asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką (Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalis). Bendrininkavimas iš esmės yra ypatinga tyčinės nusikalstamos veikos padarymo forma, kai veika padaroma bendromis kelių asmenų pastangomis.

Bendrininkavimą, kaip ir bet kurią kitą nusikalstamos veikos padarymo formą, apibūdina objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma. Pažymėtina, kad bendrininkavimo objektyvieji ir subjektyvieji požymiai yra išskiriami ne tik teoriniu lygmeniu, bet taip pat šių požymių svarba ir teisinė reikšmė yra pabrėžiama ir teismų praktikoje: „pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo nustatytą nusikalstamos veikos sudėtį (Baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 4 dalis). Todėl, kaltinant bendrininkavimu darant ar padarius konkrečią nusikalstamą veiką, taip pat turi būti nustatyta tos veikos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma. Ši visuma yra sudėtingesnė, palyginus su veikos požymiais, kai nusikalstamą veiką daro vienas asmuo. Pagrindžiant kaltininko baudžiamąją atsakomybę už bendrininkavimą darant konkrečios rūšies nusikalstamą veiką, turi būti nustatyta ne tik nusikalstamos veikos, dėl kurios padarymo yra sujungiamos kelių asmenų pastangos, sudėtis, numatyta konkrečiame Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnyje, bet kartu ir tos veikos darymo formos – bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma, numatyta atitinkamose Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 24, 25 straipsnių nuostatose“.²⁸

Darytina išvada, kad Baudžiamojo kodekso įtvirtintoje bendrininkavimo sampratoje yra išskiriamos dvi požymių grupės: objektyvieji ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai. Teisinėje literatūroje objektyvieji bendrininkavimo požymiai išskiriami į kiekybinius (subjektų skaičius) ir kokybinius (veiksmų suderinamumas), tuo tarpu prie subjektyviųjų bendrininkavimo požymių priskiriami susitarimas ir vieninga tyčia darant nusikalstamas veikas.²⁹

Baudžiamojo kodekso 24 straipsnyje įtvirtintoje bendrininkavimo sampratoje galima išskirti šiuos objektyviuosius požymius: dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką ir veiksmų bendrumas. Toliau pateikiamas detalus šių požymių apibūdinimas.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400/2011

²⁹ Курс уголовного права. Том. 1. Общая часть. Учение о преступлении. – Москва: 2002, С. 391.

2.1 Dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką

2.1.1 Bendrininko, kaip nusikalstamos veikos subjekto, požymiai

Kaip jau buvo nurodyta, bendrininkavimui yra būdinga tai, kad darant nusikalstamą veiką dalyvauja (bendrai veikia), mažiausiai du nusikalstamos veikos subjektai. Tačiau šiuo atveju būtina turėti omenyje, kad ne kiekvienas asmuo, dalyvavęs nusikalstamos veikos padaryme, gali būti nusikalstamos veikos bendrininku.

Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendrininkavimo samprata, bendrininku gali būti pripažintas tik tas nusikalstamoje veikoje dalyvavęs fizinis asmuo, kuris yra sulaukęs amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė už jo konkrečiai padarytą nusikalstamą veiką bei pakaltinamas, t.y. sugebantis suvokti savo veiksmus ir juos valdyti. Analogiškos pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: *“kiekvieno bendrininkavimo atveju, kaip atitinkamų požymių visuma, turi būti konstatuota ir tai, kad visi bendrininkai atitinka įstatyme nustatytus subjekto bendruosius (amžius, pakaltinamumas) ir (ar) specialiuosius (užimamos pareigos, jų pobūdis) požymius.”*³⁰

Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos dvi amžiaus ribos, nuo kurių asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Bendroji amžiaus riba, nuo kurios gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė - yra šešiolika metų, t.y. tokio amžiaus sulaukęs asmuo gali atsakyti už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, kurie numatyti Baudžiamajame kodekse, taip pat už padarytus bendrininkaujant. Asmenys, kuriems iki nusikalstamos veikos padarymo ar nusikalstamos veikos padarymo metu suėjo keturiolika metų, baudžiamojon atsakomybėn traukiami tik už nusikaltimus, išvardintus Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 2 dalyje. Šiame straipsnyje nurodytas nusikaltimų sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plečiamai.

Darytina išvada, kad tuo atveju, jeigu darant nusikaltimą dalyvauja keli skirtingo amžiaus asmenys, t.y. tiek minimalią amžiaus ribą pasiekę, tiek jos nepasiekę asmenys, bendrininkavimas galimas tik tuomet, jeigu ne mažiau kaip du nusikalstamos veikos dalyviai atitinka nusikalstamos veikos subjekto požymius. Pažymėtina, kad situacija, kai nusikalstamos veikos dalyviais yra tik vienas subjektas ir jo panaudojami nesulaukę baudžiamosios atsakomybės amžiaus asmenys, negali būti vertinama kaip bendrininkavimas.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400/2011

Šiame kontekste svarbu paminėti Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. gruodžio 17 d. nuosprendį, kuriame teismas išnagrinėjęs nuteistųjų apeliacinį skundą konstatavo: „*Skundžiamu nuosprendžiu nustatyta, kad vagystės iš parduotuvės vykdytojas yra N.G., o nuteistasis G.V. yra padėjėjas (Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalis). Kadangi vagystėje dar dalyvavo B.G., tačiau jis dėl amžiaus negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, atitinkamai negali būti ir vagystės bendravykdytojas, todėl darytina išvada, kad vagystės iš parduotuvės vykdytojas yra tik N.G.. Todėl skundžiamu nuosprendžiu nuteistiesiems negali būti taikoma bendrininkų grupė (Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 2 dalis). Dėl tos pačios priežasties negali būti pripažinta ir nuteistųjų atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kad nuteistieji nusikaltimą padarė veikdami bendrininkų grupe (Baudžiamojo kodekso 60 straipsnio 1 dalies 1 punktas)*“.³¹ Nurodytas Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis buvo paliktas galioti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 18 d. nutartimi.³²

Nusikalstamos veikos subjektas, tyčia savo nusikalstamais tikslais pasinaudojęs asmeniu, nesulaukusių minimalios amžiaus ribos, nuo kurios kyla baudžiamoji atsakomybė, bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kaip tiesioginis nusikalstamos veikos vykdytojas. Tokiu atveju reikiamo amžiaus nesulaukusių asmenų atžvilgiu apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas nebus galimas. Tokios išvados padarymą suponuoja Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 2 dalies analizė, o teorijoje pastaroji situacija apibūdinama, kaip nusikalstamos veikos padarymas per tarpininką. Ši nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimuose. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime Nr.49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ nurodyta, jog išžaginimo ir seksualinio prievartavimo vykdytoju pripažįstamas ir toks asmuo, kuris organizavo, kurstė ar padėjo padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą asmeniui, kuris dėl amžiaus ar psichinės būklės neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus.³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime Nr.46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ nurodyta, jog pagal baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalį nužudymo vykdytojas yra toks asmuo, kuris nukentėjusįjį nužudė pats arba pasitelkęs

³¹ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-489-106-2009

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-231/2010

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2004, Nr. 22

nepakaltinamus asmenis, arba nesulaukusius Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl nužudymo nėra kalti.³⁴

Pažymėtina, kad šiuo atveju nėra paneigiama pilnamečio asmens, pasinaudojusio asmeniu, nesulaukusi reikiamo amžiaus, baudžiamoji atsakomybė už vaiko įtraukimą į nusikaltimą (Baudžiamojo kodekso 159 straipsnis). Tai patvirtina ir teismų praktika: *„Iš bylos aplinkybių matyti, kad įvykio metu pas nukentėjusįjį buvusioms nepilnametėms V. V. ir I. B. paskambino R. P. ir nurodė pagrobti nukentėjusiojo medžioklinį karabiną su dėklu. Įvykdžius R. P. nurodymus, jam per kitą asmenį buvo perduoti pagrobti minėti nukentėjusiojo daiktai. Teismas nuosprendyje išdėstė pagrįstus motyvus, kodėl <...> R. P. veika teisingai kvalifikuota pagal Baudžiamojo kodekso 159 straipsnį, nes jis į nusikaltimą, kurį organizavo, įtraukė vaikus: V. V. ir I. B., duodamas jiems nurodymus. Teismų išvada, kad nusikaltimo metu R. P. žinojo merginų amžių, yra motyvuota.“*³⁵

Tačiau J.Kačerauskas, kuris išsamiai išnagrinėjo tarpinio vykdymo problematiką, laikosi priešingos nuomonės ir kritiškai vertina įstatymo leidėjo poziciją, numatant tarpinį vykdymą, kaip sudėtinę Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalyje pateiktos vykdytojo sąvokos dalį. J.Kačerauskas pabrėžia, kad tarpinio vykdymo instituto negalima sieti su bendrininkavimo institutu, abu juos tapatinti ar kildinti vieną iš kito. Tai dvi atskiros ir savarankiškos baudžiamosios teisės kategorijos. J.Kačerauskas, remdamasis A.Arutiunovo argumentais, pabrėžia, kad tarpinio vykdymo klausimas negali būti siejamas su bendrininkavimu, nes terminas nusikaltimo vykdytojas gali būti vartojamas tik tada, kai kalbama apie bendrininkavimą. Kai nusikaltime dalyvauja tik vienas asmuo, negalime kalbėti apie vykdytoją ir apie bendrininkavimą. Šiuo atveju yra individualiai veikiantis asmuo, kuris pripažįstamas ne nusikalstamos veikos vykdytoju, o jos subjektu. Tai, kad įstatyme tarpinis vykdymas apibūdinamas vykdytojo apibrėžime, neturi formuoti klaidingos nuomonės, kas asmuo nusikalstamoje veikoje pasinaudojęs netraukiamais baudžiamojon atsakomybės asmenimis, yra vykdytojas. Jis gali būti vykdytojas, o gali ir nebūti, priklauso nuo to, ar yra bendrininkavimo situacija, t.y. ar šalia tokio asmens yra kitas bendrininko požymius atitinkantis asmuo.³⁶

Autorei sutinkant su J.Kačerausko pozicija, daroma išvada, kad tuo atveju, kai du asmenys bendrai padaro nusikalstamą veiką ir tik vienas iš jų atitinka nusikalstamos veikos subjekto

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika. 2004, Nr. 21

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287/2005

³⁶ Kačerauskas J. Tarpinio vykdymo problema Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse // Jurisprudencija Nr. 53(45), Vilnius, 2004

požymius, tikslinga vartoti ne vykdytojo sąvoką, kuri yra būdinga bendrininkavimo institutui, o subjekto sąvoką, kadangi tokiu atveju nebus bendrininkavimo institutui būtino kiekybinio požymio, o būtent – dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimo darant nusikalstamą veiką.

Bendrininkai turi atitikti ir kitą nusikalstamos veikos subjekto požymį – pakaltinamumą. Jeigu asmuo dėl psichikos sutrikimų yra pripažintas nepakaltinamu, jis negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (Baudžiamojo kodekso 17 straipsnio 2 dalis). Šios Baudžiamojo kodekso nuostatos taikomas ir bendrininkavimo institutui. Tuo tarpu, jeigu asmuo tyčia savo nusikalstamais tikslais panaudoja nepakaltinamą asmenį, tai baudžiamoji atsakomybė kyla analogiškai aukščiau aprašytam atvejui, kai asmuo pasiekęs baudžiamosios atsakomybės amžių, pasinaudoja šio amžiaus nesulaukusių nepilnamečių.

Atkreiptinas dėmesys, kad bendrininku negali būti tik nepakaltinami asmenys, tuo tarpu ribotai pakaltinami asmenys gali būti pripažinti bendrininkais bei jų baudžiamoji atsakomybė kyla pagal bendrąsias taisykles. Šios išvados egzistavimą suponuoja Baudžiamojo kodekso 18 straipsnio analizė, kadangi riboto pakaltinamumo būseną neeliminuoja asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindų, tai tik suteikia teismui teisę įstatymų numatytais atvejais švelninti bausmę arba atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Apibūdinant bendrininkavimo subjektą reikia paminėti, kad Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniuose yra numatyta sudėčių, kuriose vykdytojas be bendrų subjekto požymių turi turėti ir specialių požymių.

Bendrininkavimo instituto teisei analizei šio klausimo nagrinėjimas yra svarbus tuo aspektu, kad dažnai kyla klausimas, ar visi bendrininkai turi atitikti specialaus subjekto požymius. Jeigu asmuo neatitinka specialaus subjekto požymių, baudžiamoji atsakomybė nekyla, kadangi nėra nusikalstamos veikos sudėties. Bendrininkavimo kvalifikavimo problemų nekyla jeigu nusikalstamą veiką padaro vienas asmuo, tačiau kaip turėtų būti sprendžiama situacija, jeigu nusikalstamą veiką padaro keli bendrai veikę asmenys, ir tik vienas, ar keli iš jų atitinka specialaus subjekto požymius.

Teisės teorijoje laikomasi nuomonės, kad tokiu atveju specialaus subjekto požymius turi atitikti tik nusikaltimo vykdytojas, tuo tarpu kiti nusikaltimo bendrininkai turi atitikti tik bendruosius Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje numatytus nusikalstamos veikos subjekto požymius. Analogiškos pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, *V.S. nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį, 228 straipsnio 1 dalį, už tai, kad veikdamas bendrininkų grupe kartu su UAB „A“ Vilniaus filialo investicijų direktoriumi E.R., UAB „B“ direktoriumi R.G., padėjo bendrininkų grupės nariams valstybės tarnautojams VŠĮ (duomenys*

neskelbtini) direktoriui G.D. ir VŠĮ (duomenys neskelbtini) direktoriaus pavaduotojui administracijos–ūkio reikalams ir Viešųjų pirkimų komisijos pirmininkui V.P. piktnaudžiauti tarnybine padėtimi. V. S., būdamas UAB „C“ direktorius, žinojo, kad VŠĮ (duomenys neskelbtini) 2004 m. birželio 11 d. paskelbė supaprastintą viešąjį konkursą „Dėl (II etapo) III operacinių, Akių ligų ir LOR skyrių projektavimo ir remonto darbams atlikti“ ir kad šios liginės vadovai G.D. ir V.P. iš anksto, t.y. iki vokų su gautais konkursiniais pasiūlymais atplėšimo, sprendė, kas šį konkursą laimės, dėl to 2004 m. birželio 28 d., 2004 m. birželio 29 d., 2004 m. birželio 30 d. vykusių tiek susitikimų su G.D. ir V. P. VŠĮ (duomenys neskelbtini), tiek telefoninių pokalbių metu V.S. patarė G.D. ir V.P. proteguoti konkurse dalyvaujančią UAB „A“, sutarė, kad būtent šiai įmonei sudarys palankias sąlygas laimėti konkursą. Veikdama pagal šį susitarimą V.S. vadovaujama UAB „C“ suteikė išimtines paslaugas UAB „A“, t.y. sudarė atliktinų statybos remonto darbų lokalių sąmatų skaičiavimus, nors šių skaičiavimų nepateikė kitoms konkurse dalyvavusioms įmonėms – R.M. individualiai įmonei „D“, UAB „E“. Taip UAB „A“ įgijo pranašumą prieš konkurentus ir paskelbtą konkursą laimėjo, nes kitos įmonės nepateikė lokalių statybos ir remonto darbų sąmatų. Tokiais savo veiksmais V.S., veikdamas bendrininkų grupė su E.R. ir R.G., padėjo bendrininkų grupės nariams valstybės tarnautojams V.P. ir G.D. piktnaudžiauti tarnyba.³⁷

Pateiktas pavyzdys iš teismų praktikos pagrindžia, kad bendrininkavimo atveju dispozicijoje įtvirtintus specialaus subjekto požymius turi atitikti tik vykdytojas, tuo tarpu kiti bendrininkai turi atitikti tik bendrus nusikalstamos veikos subjekto požymius.

Tačiau praktikoje kyla problemų sprendžiant klausimą, ar vykdytoju gal būti pripažintas asmuo, kuris neatitinka Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje įtvirtinto specialaus subjekto požymių. Šiame kontekste įdomu panagrinėti 2004 m. birželio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimą „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ Nr. 46, o būtent jo 15 punktą, kuriame yra aptartas klausimas dėl tėvą, motiną ar vaiką nužudžiusio kaltininko atsakomybės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatyto nusikaltimo (savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas) vykdytoju gali būti tik nukentėjusiojo tėvas, motina ar vaikas. Tuo tarpu kitų asmenų, kurie atliko vykdytojo veiksmus nužudant bendrininko tėvą, motiną ar vaiką tai suvokdami, veika kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį ir 129 straipsnio 2 dalies 3 punktą.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400/2011

Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija kelia daug diskusinių klausimų. Visų pirma, abejotina, ar tokia teismo pozicija yra suderinama su Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 ir 6 dalyse įtvirtintais vykdytojo ir padėjėjo apibrėžimais. Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalimi vykdytojas realizuoja nusikalstamos veikos sudėties požymius, tuo tarpu padėjėjas atlieka antraeilį vaidmenį, t.y. palengvina nusikalstamos veikos padarymą, tačiau savo veiksmais tiesiogiai į įstatymo saugomas vertybes nesikėsina (Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalis). Antra, visiškai nesuprantama, kokiais pagrindais yra lengvinama asmens, kuris yra nusikaltimo vykdytojas, baudžiamoji atsakomybė, konstatuojant, kad jis yra ne nusikaltimo vykdytojas, o padėjėjas. Trečia, tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija prieštarauja kitoms kasacinio teismo išvadoms, pavyzdžiui, teismų praktikoje yra konstatuota, kad pagal baudžiamąjį įstatymą ir teismų praktiką, nustačius, kad bendrais veiksmais asmenys realizavo bent dalį bendros nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių, yra laikoma, kad tokie asmenys veikė kaip bedravykdytojai.³⁸ Ketvirta, Lietuvos baudžiamojoje teisėje vykdytoju pripažįstamas ne tik tas asmuo, kuris tiesiogiai įvykdo bent dalį Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytų veikų, bet ir tas asmuo, kuris atlieka kitus veiksmus nusikalstamos veikos įvykdymo metu ir vietoje. Pavyzdžiui, nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose asmenį galima pripažinti vykdytoju nustačius, kad jis atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis (surišant jį, laikant už rankų ir pan.) kėsintis į jo gyvybę metu, o sveikatą sutrikdančius veiksmus ar mirtinus sužalojimus padarė bent vienas iš kitų bendrininkų. Dėl šios priežasties, kyla pagrįstas klausimas, kodėl asmuo, kuris nerealizuoja objektyvių nusikalstamos veikos sudėties požymių, o tik, pavyzdžiui, atima nukentėjusiajam galimybę priešintis pripažįstamas nusikalstamos veikos bendravykdytoju, tuo tarpu asmuo, kuris realizuoja dalį ar visus nusikalstamos veikos sudėties požymius, bet neatitinka specialaus subjekto požymio, nelaikomas nusikaltimo vykdytoju.

Aukščiau pateikti argumentai leidžia pagrįstai suabejoti dėl teorijoje įsitvirtinusios nuomonės, kad nusikaltimo, padaryto bendrininkaujant, vykdytoju gali būti tik toks asmuo, kuris atitinka tiek bendruosius, tiek specialiuosius požymius pagrįstumu.

Galimą šios problemos sprendimo būdą pateikia rusų mokslininkas S.S.Avetisianas. S.S.Avetisianas, nagrinėdamas specialaus vykdytojo problematiką, išskiria dvi nusikalstamų veikų sudėčių su specialiais subjekto požymiais kategorijas. Pirma jų – tai situacija, kuomet specialaus subjekto požymį turintis asmuo kėsiasi į bendrąsias įstatymų saugomas vertybes. Antroji – tai

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-103/2008

santykiai, susiklostantys tarp asmenų, kai vienas jų yra specialusis subjektas ir jo veikla yra papildomai reglamentuojama specialiomis elgesio taisyklėmis. S.S.Avetisiano nuomone, veikos, priskirtinos pirmajai kategorijai, nelaikomos ypatingos sudėties nusikalstamomis veikomis. Tuo tarpu nusikalstamos veikos, kuomet veikų dalyvius sieja specialieji santykiai dėl jų užimamų pareigų, visuomeninės padėties, atliekamos veiklos ar turimų įgaliojimų, laikomos nusikalstamomis veikomis su ypatinga sudėtimi.³⁹

Autorė mano, kad aukščiau pateikti argumentai pagrindžia, kad dirbtinai sukurtas modelis, kuomet nusikaltimo vykdytojas pripažįstamas padėjėju yra nepagrįstas, todėl keistinas. Iš esmės pritarus S.S.Avetisiano išsakytiems argumentams, juos būtų galima pritaikyti ir mūsų aukščiau paminėtam atvejui, t.y. už nusikaltimus, kuriais yra kėsinamasi į bendrąsias vertybes, pavyzdžiui, asmens sveikatą, gyvybę, seksualinę laisvę ir pan., kaip šių nusikaltimų vykdytojais turi atsakyti kiekvienas asmuo, realizavęs bent dalį nusikalstamos veikos sudėties požymių, nepriklausomai nuo jo, kaip specialaus subjekto požymių.

Kitas aktualus klausimas, susijęs su bendrininko požymiais, yra juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį.

Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai laikosi nuomonės, kad juridinis asmuo tiesioginiu bendrininkavimo subjektu negali būti.⁴⁰ Ši išvada yra logiška ir daroma sistemiškai aiškinant Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bendrininkavimo sampratą. Minėto straipsnio įtvirtintame bendrininkavimo apibrėžime yra vartojami amžiaus, nuo kurio kyla baudžiamoji atsakomybė, ir pakaltinamumo terminai, kurie yra išimtinai būdingi fiziniams asmenims bei nėra taikomi juridiniams asmenims. Tačiau Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai nurodo, kad juridinis asmuo pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnį gali atsakyti už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, todėl tokiais atvejais, pripažinus tokį fizinį asmenį kaltu bendrininkavus tam tikroje nusikalstamoje veikoje, bendrininkavimas gali būti inkriminuotas ir juridiniam asmeniui.⁴¹

Tačiau prof. dr. R.Drakšas laikosi priešingos nuomonės. Mokslininkas išanalizavęs juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematiką, pastebi, kad traukiant baudžiamojon atsakomybėn ir fizinį ir juridinį asmenį už tą pačią veiką, reikėtų konstatuoti, kad fizinis asmuo šiuo atveju yra vykdytojas, o juridinis asmuo – jo bendrininkas. Tačiau čia darosi neįmanoma atsakyti, koks bendrininkas (kokios rūšies) bus juridinis asmuo. Taip pat iškyla iki šiol juridinių

³⁹ Аветисян, С.С. Соучастие в преступлениях со специальным составом. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2004, С. 375, 381.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 155

⁴¹ Ten pat

asmenų baudžiamosios atsakomybės šalininkų neatsakytos abejonės dėl pačios bendrininkavimo instituto galimybės esant juridiniam asmeniui. Pabrėžtina, kad pripažinus juridinio asmens kaip bendrininko buvimą, tampa nepaaiškinamas įstatymų leidėjo draudimas traukti baudžiamojon atsakomybėn tik juridinį asmenį, nesant fizinio asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką. Nėra įprasta, kad nusikaltimo subjektas gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik esant bendrininkavimui ir kaip bendrininkas, o tais atvejais, kai yra visi nusikalstamos veikos požymiai, bet bendrininkavimo nėra ar jo nustatyti negalima, - nusikalstamos veikos subjektas negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Kita vertus, pripažinus, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės atvejais negalima konstatuoti bendrininkavimo, nepaisant to, kad veiką padarė fizinis asmuo, o preziumuojama ir juridinio asmens kaltė, iškils sunkiai atsakomas klausimas – kaip už tą pačią veiką, kurią padarė vienas asmuo, bet dėl kurios kaltas ir kitas, atsakys abu asmenys, jei jie nėra bendrininkai. Abiejų asmenų valia nukreipta į nusikalstamos veikos padarymą, abiem atvejais konstatuojama kaltė dėl šios nusikalstamos veikos, vienas asmuo žino apie kito valią padaryti nusikaltimą ir daro tai kito naudai, bet jie nebus bendrininkai. Labai abejotina, ar būtų įmanoma tokia situacija ir ar kiltų diskusijų šia tema, jei abu šie asmenys būtų fiziniai. Nepaaiškinama, kodėl ji tampa įmanoma, kai vienas iš jų yra juridinis asmuo.⁴²

Nepaisant visų teoriniu lygmeniu kylančių diskusijų, teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad juridiniai asmenys gali būti bendrininkais Baudžiamąjo kodekso 24 straipsnio prasme. Pavyzdžiui, *Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2005 m. liepos 14 d. nuosprendžiu T.K., būdamas UAB „T“ direktorius, ir UAB „T“ pagal baudžiamąjo kodekso 24 straipsnio 4 dalį, 192 straipsnio 1 dalį bei 192 straipsnio 1 dalį nuteisti už tai, kad pažeisdami 1999 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Nr. VIII-1185 15 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatas, 2002 m. gruodžio mėnesį organizavo neteisėtą kūrinių – penkių įvairių kompiuterių programų atgaminimą – instaliavimą dviejuose bendrovės kompiuteriuose ir komercijos tikslais laikė neteisėtas kūrinių kopijas, kurių bendra vertė pagal teisėtų kopijų mažmenines kainas sudarė 36 208,72 Lt, t.y. viršijo 100 MGL dydį. Vilniaus apygardos teismas išnagrinėjęs nuteistųjų apeliacinius skundus pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko galioti. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs kasatorių kasacinius skundus, pirmos ir apeliacinės instancijos sprendimus panaikino bei baudžiamąją bylą nutraukė, nesant nusikalstamos veikos sudėties.⁴³ Nepaisant to, kad minėtoje situacijoje baudžiamoji byla buvo*

⁴² Drakšas R. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika // Teisė, 2004, Nr. 53

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-7-201/2008

nutraukta nesant nusikalstamos veikos sudėties, mūsų nagrinėjamos problemos kontekste yra svarbi ta aplinkybė, kad teismai Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį taiko ne tik fizinių asmenų, bet ir juridinių asmenų atžvilgiu.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta aukščiau, darytina išvada, kad bendrininkais gali būti pakaltinami arba ribotai pakaltinami fiziniai asmenys, sulaukę Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje numatyto amžiaus, bei juridiniai asmenys, atsakantys už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, tais atvejais, jeigu tas fizinis asmuo pripažįstamas bendrininkavęs tam tikroje nusikalstamoje veikoje.

2.1.2 Bendrininkavimas su nenustatytais asmenimis.

Kaip jau buvo nurodyta, siekiant nustatyti bendrininkavimą reikalaujama, kad nusikalstamoje veikoje dalyvavę asmenys būtų sulaukę baudžiamosios atsakomybės amžiaus, nustatyto Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje. Be to, jie turi būti pakaltinami arba ribotai pakaltinami. Siekiant įvykdyti šiuos reikalavimus konkrečioje byloje, svarbu, kad nagrinėjant baudžiamąją bylą būtų išaiškinti visi asmenys, dalyvavę darant nusikalstamą veiką, nes tik tokiu atveju galima nustatyti, ar konkretus asmuo gali būti konkrečios nusikalstamos veikos subjektu.

Tačiau teismų praktikoje yra susiduriama su tokia situacija, kai neįmanoma nustatyti visų nusikalstamos veikos padaryme dalyvavusių asmenų. Net ir esant duomenims, kad konkrečią nusikalstamą veiką padarė keli bendrai veikę asmenys, kai kurių asmenybės tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek teismo nagrinėjimo metu identifikuoti nepavyksta. Iki 2006 metų teismai tokiais atvejais paprastai pripažindavo nusikalstamą veiką padarytą bendrininkaujant. Tačiau 2006 m. lapkričio 21 d. buvo priimta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kuri pakeitė teismų praktiką šiuo klausimu.

T.B. pripažintas kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 2 dalį, 199 straipsnio 1 dalį už tai, kad veikdamas bendrininku grupe su atlikus ikiteisminį tyrimą nenustatytu asmeniu ir vykdydamas jo nurodymus muitinės kontrolei nepateikė privalomų pateikti prekių, o S.K. – pagal Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį už tai, kad būdamas UAB „Alsezas“ vadybininku ir veikdamas bendrininkų grupe su asmeniu, kuriuo paieška paskelbta, suklastojo krovinio važtaraštį ir jį panaudojo, pagal Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 1 dalį už tai, kad veikdamas bendrininkų grupe su asmeniu, kuriuo paieška paskelbta, suklastojo kasos pajamų orderį ir jį panaudojo, pagal Baudžiamojo kodekso 25

straipsnio 2 dalį, 300 straipsnio 2 dalį, už tai, kad veikdamas bendrininkų grupe su asmeniu, kuriuo paieška paskelbta, suklastojo ir panaudojo UAB „Alsezas“ PVM sąskaitas–faktūras.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs nuteistųjų kasacinius skundus, nurodė, kad pagrindžiant kaltininko baudžiamąją atsakomybę už bendrininkavimą darant konkrečios rūšies nusikalstamą veiką, turi būti konstatuota, kad visi bendrininkai atitinka įstatyme nustatytus subjekto bendruosius (amžius, pakaltinamumas) ir (ar) specialiuosius (užimamos pareigos, jų pobūdis) požymius, kad yra bent dviejų asmenų susitarimas veikti bendrai, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog kėsina į tą patį objektą, taip pat supranta ir kitus bendrai daromos veikos sudėties požymius ir t.t. Nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje apskritai nėra duomenų apie T.B. bendrininką – ikiteisminio tyrimo nenustatytą asmenį. Todėl nėra realių galimybių išsiaiškinti šio asmens – subjekto požymius, jo kaltės turinį ir t.t. Iš esmės analogiška situacija vertinant ir teismų išvadas apie S. K. bendrininkavimą su asmeniu, kuriam paskelbta paieška.

Tačiau, teismams konstatavus, kad T.B. bendrininkavo su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu asmeniu, o S.K. – su asmeniu, kuriam paskelbta paieška, minėti ikiteisminio tyrimo nenustatytas asmuo ir asmuo, kuriam paskelbta paieška, iš esmės pripažinti kaltais padarę nusikaltimus. Tuo tarpu iš bylos medžiagos matyti, kad šiems asmenims nebuvo pareikšti įtarimai, dėl jų nebuvo atlikti ir kiti procesiniai veiksmai. Vadinas, byloje nėra įrodymų, pagrindžiančių minėtų asmenų dalyvavimą padarant nusikalstamą veiką. Teismų išvados apie tai, kad T.B. bei S.K. padarė jiems inkriminuojamas veikas bendrininkaudami, remiasi iš esmės teismų prielaidomis, jog nuteistieji T.B. bei S.K. bendrininkavo su asmenimis: arba nežinomu apskritai, arba žinomu, bet ieškomu. Taigi, kartu nepagrįstai kaltinami ir T.B., bendrininkavęs su ikiteisminio tyrimo nenustatytu asmeniu, o S.K. – su asmeniu, kuriam paskelbta paieška.⁴⁴

Kita vertus, 2009 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas kitą baudžiamąją bylą, savo poziciją šiuo klausimu patikslino nurodymas, kad „bendrininkavimo su asmeniu, įvardytu kaip nenustatytas asmuo, pašalinimas iš kaltinimo neturi būti sprendžiamas formaliai, o bendrininkavimo konstatavimas tokiu atveju nebūtinai reiškia netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą. Nusikalstamos veikos dalyvio įvardijimas procesiniuose dokumentuose kaip nenustatyto asmens nebūtinai reiškia, kad apie jį nieko nežinoma ir kad nėra galimybių nustatyti jo indėlį į bendrą veiką, susitarimo su kaltinamuoju bei jų tyčios bendrumo. Nenustatytas asmuo iš tiesų gali būti žinomas, bet pasislėpęs nuo teisėsaugos institucijų, pagaliau apie šio asmens pakankamą atsakomybei amžių, gebėjimą suvokti ir valdyti savo veiksmus, jo susitarimą su kaltinamuoju bei

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-745/2006

tyčios turinį teismas gali spręsti iš byloje surinktų įrodymų ir nustatytų faktinių aplinkybių specifikos“.⁴⁵

Savo išvadą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija iš esmės grindė bendrininkavimo instituto funkcija - užtikrinti, kad už nusikalstamą veiką atsakytų ne vien tas, kuris tiesiogiai realizavo visus jos objektyviusius požymius (vykdytojas), bet ir tie, kurie organizavo, sukurstė, padėjo padaryti šią nusikalstamą veiką arba kartu su vykdytoju bent iš dalies realizavo jos požymius (bendravykdytojas): „*Bendrininkai atsako už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia (Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalis). Taigi, nors šie asmenys patys nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių nerealizuoja ar realizuoja tik iš dalies, bet jų veikimas ar neveikimas pripažįstamas nusikalstamu, nes jie dalyvavo nusikalstamoje veikoje kaip vykdytojo bendrininkai. Eliminavus bendrininkavimą, nebelieka ir pagrindo patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn už bendrai padarytą veiką, nes vykdytojo atlikti veiksmai jiems nebegali būti inkriminuojami, tuo tarpu jų pačių veikoje nėra visų būtinų nusikalstamos veikos sudėties požymių. Taigi, tais atvejais, kai asmuo, kuris pats nerealizavo visų būtinų objektyvių nusikalstamos veikos požymių, tačiau kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką kartu su nenustatytu vykdytoju, bendrininkavimo konstatavimas ar pašalinimas iš kaltinimo tampa esminis jo baudžiamosios atsakomybės klausimas.*“⁴⁶

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Jonas Prapiestis, nesutikdamas su 2009 m. sausio 6 d. nutartyje padarytomis išvadomis, pateikė atskirąją nuomonę, kurioje nurodė, kad plenarinės sesijos pozicija nesuderinama su baudžiamuoju įstatymu, pagal kurį atitinkamas amžius ir pakaltinamumas yra būtini kiekvieno bendrininko, o kartu ir kiekvieno bendrininkavimo požymiai (Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalis). Teisėjas Jonas Prapiestis pabrėžė, kad plenarinės sesijos nutartyje pateiktoje bendrininkavimo sampratoje, nors ir remiamasi Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalimi, nėra aiškaus ir imperatyvaus nurodymo į būtinus pagal baudžiamąjį įstatymą bendrininkavimo subjekto – bendrininko – bendruosius požymius (amžių, pakaltinamumą). Atsižvelgiant į tai, taip pat į plenarinės sesijos nutarties rezoliucinę dalį, kuri keičia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, nes iš esmės konstatuojama, kad gali būti bendrininkaujama ir su nenustatytu asmeniu, yra pagrindas abejoti, ar plenarinė sesija atitinkamą amžių ir pakaltinamumą laiko būtiniais kiekvieno bendrininko, o kartu ir kiekvieno bendrininkavimo požymiais. Jis taip pat pabrėžė, kad kiekvienas būtinas nusikalstamos veikos

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009

⁴⁶ Ten pat

sudėties požymis turi vienodai svarbią teisinę reikšmę, kiekvieno jų nustatymas ir įvertinimas turi vykti griežtai laikantis BPK 20 straipsnio 5 dalies reikalavimų⁴⁷.

Teisėjas Jonas Prapiestis taip pat pažymėjo, kad 2009 m. sausio 6 d. nutartyje padarytos išvados prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴⁸ 31 straipsniui, kuriame yra įtvirtinta nekaltumo prezumpcija, teismų praktikoje bei teisės doktrinoje įtvirtintam imperatyvui, draudžiančiam teismo nuosprendį grįsti prielaidomis, bei nepagrįstai yra sunkinama kaltinamojo ar nuteistojo teisinė padėtis.⁴⁹

Nepaisant įvairių diskusijų nagrinėjamu klausimu, šiuo metu formuojama teismų praktika, leidžia daryti išvadą, kad nagrinėjant baudžiamąsias bylas gali būti daromi skirtingi sprendimai dėl bendrininkavimo požymių, veikiant su teismo nenustatytu asmeniu. Teismo išvada priklausys nuo to, kokia informacija surinkta byloje apie nenustatytus asmenis. Jei bylos nagrinėjimo metu nepavyksta nustatyti kitų asmenų, dalyvavusių darant nusikaltimą, asmenybės, be to, byloje nėra jokių duomenų, apie tų asmenų išvaizdą, galimą amžių, veikimo būdus ir kitus požymius, leidžiančius identifikuoti tuos asmenis, teismas turėtų vengti daryti išvadą dėl bendrininkavimo ir bendrininkų grupės buvimo. Tačiau jei byloje yra duomenų, leidžiančių daryti išvadą apie kitų asmenų, dalyvavusių darant nusikaltimą, išorinius bruožus, apytikrį amžių, sąmoningumo laipsnį nusikalstamai veikiant, tokiais atvejais teismas gali padaryti išvadą, kad tarp nuteistojo ir teismo nenustatyto asmens yra ryšys, atitinkantis bendrininkavimo padarant nusikaltimą reikalavimus, ir pritaikyti Baudžiamojo kodekso nuostatas dėl bendrininkavimo, atitinkamai motyvuodamas savo sprendimą.

Vertinant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentus, autorė mano, kad teisėjas Jonas Prapiestis yra teisus kritikuodamas aukščiau pateiktą kasacinio teismo formuojamą teismų praktiką. Visų pirma, bendrininkavimo požymio inkriminavimas, kuomet baudžiamojoje byloje nėra nustatyti visi asmenys, dalyvavę bendros nusikalstamos veikos padaryme, prieštarauja pamatiniam baudžiamosios teisės teisėtumo principui. Teisėtumo principo sudėtine dalimi yra Baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtintas baudžiamosios atsakomybės pagrindas, t.y. pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Todėl nenustačius visų nusikalstamos veikos sudėties požymių baudžiamoji atsakomybė nekyla. Abejotina, ar nenustačius

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjo Jono Prapiėsčio atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjo Jono Prapiėsčio atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties

visų nusikaltimo dalyvių yra galimybė nustatyti visus nusikalstamos veikos sudėties požymius, o būtent tuos, kurie charakterizuoja nusikalstamos veikos subjektą. Antra, baudžiamoji atsakomybė už bendrininkavimą su byloje nenustatytais asmenimis yra grindžiama prielaidomis, jog tokia veika atitinka visus tiek Baudžiamojo kodekso 24, 25 straipsnio subjektyviusius ir objektyviusius požymius, tiek Baudžiamojo kodekso konkretaus specialiosios dalies straipsnio sudėties požymius. Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė negali būti grindžiama prielaidomis. Trečia, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnyje yra įtvirtinta nekaltumo prezumpcija. Iš nekaltumo prezumpcijos kyla kitas baudžiamosios teisės pamatinis principas – visos abejonės turi būti traktuojamos kaltinamojo naudai. Todėl, jeigu byloje nėra nustatyti visi bendrininkai, ši aplinkybė turi būti traktuojama kaltinamojo naudai ir bendrininkavimo požymis iš kaltinimų turi būti pašalintas. Kitu atveju gali būti paneigiama Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija.

2.2 Kelių asmenų veiksmų bendrumas

Kitas objektyvusis bendrininkavimo požymis - bendrininkų veiksmų bendrumas. Kaip jau buvo nurodyta, jis dar kitaip vadinamas kokybiniu bendrininkavimo požymiu.

Bandymai surasti požymį, kuris apibūdintų bendrininkavimo esmę, vyko jau XIX amžiuje. N.S.Tagancevas sukūrė solidariosios atsakomybės teoriją, kuri rėmėsi priešastiniu ryšiu, kaltės bendrumu ir susitarimu tarp bendrai veikiančių asmenų. Taigi solidarią atsakomybę N.S.Tagancevas laikė bendrininkavimo požymiu. G.Kolokolovas kritikuodamas N.S.Tagancevo teoriją, akcentavo kelių asmenų santykį su vieningu rezultatu, kurio kiekvienas iš bendrininkų siekė dalyvaudami nusikalstamos veikos padaryme. G.Kolokolovas neišskyrė kokio nors vieno požymio, apibūdinančio kelių asmenų veiksmų bendrumą, tačiau jo teorijos teiginiai yra labai artimi šiuo metu egzistuojančiai bendrininkavimo sampratai, kadangi jis išskyrė ir pabrėžė visų bendrininkų ryšį su nusikalstamos veikos rezultatu. XXI amžiaus pradžioje S.V.Poznyšiovas pateikė bendrininkavimo sampratą, kurioje pilna apimtimi atsispindėjo bendrininkavimą apibūdinantys požymiai: *“Bendrininkavimas tai bendrai, kelių asmenų kaltais suderintais veiksmais, padarytas nusikaltimas”*. Vėliau A.N.Traininas bendrininkavimą apibūdino, kaip kelių asmenų bendrą suderintą dalyvavimą darant tą patį nusikaltimą, kuomet kiekvienas iš jų yra priešastiniu ryšiu susijęs su nusikalstamu veikos rezultatu.⁵⁰

⁵⁰ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 32

Panašiai bendrininkavimo kokybinis požymis yra apibūdinamas ir šiuolaikinėje teisinėje literatūroje bei teismų praktikoje. Bendrininkų veiksmų bendrumas reiškia, kad nusikalstama veika padaroma keliems asmenims veikiant bendrai, t.y. kiekvienas bendrininkas atlieka veiksmus, būtinus nusikalstamos veikos padarymui, tokiu būdu padėdami vienas kitam realizuoti visus nusikalstamos veikos sudėties požymius.⁵¹ Prof. V.Piesliakas nurodo, kad kelių asmenų dalyvavimo bendrumas pasireiškia tuo, kad kiekvieno asmens veika yra indėlis į nusikalstamą veiką.⁵²

Veiksmų bendrumas pasireiškia tuo, kad daromoje nusikalstamoje veikoje kiekvienas bendrininkas dalyvauja bendrai su kitais asmenimis, kėsinaisi į tą patį objektą, bei kiekvieno bendrininko veiksmai sudaro vykdytojui (ar kitiems bendrininkams) sąlygas padaryti nusikalstamą veiką, o vykdytojo veiksmai yra nulemti kitų bendrininkų veiksmų.

Vadovaujantis vyraujančia nuomone, bendrininkų veiksmų bendrumas priskiriamas objektyviems bendrininkavimo požymiams. Tačiau teisinėje literatūroje galime rasti teorijų, pagrindžiančių objektyviai – subjektyvųjį veiksmų bendrumo pobūdį. F.G.Burčak teigia, kad veiksmų bendrumas - tai ne tiek objektyvus, kiek labiau subjektyvus bendrininkavimo požymis. Savo poziciją mokslininkas grindžia tuo, kad veiksmų bendrumas, kaip objektyvus bendrininkavimo požymis, pats savaime nesukuria bendrininkavimo, t.y. galima tokia objektyvių aplinkybių visuma, kuriai esant galima konstatuoti tiek bendrininkavimą darant nusikaltimą, tiek individualų nusikalstamos veikos padarymą.⁵³

Tačiau A.P.Kozlovas kritikuoja tokią poziciją, teigdamas, kad pripažinus veiksmų bendrumą objektyviai – subjektyviuoju požymiu, tuomet, kaip visetą, reikės analizuoti bendrininkų veiksmų objektyvius ryšius, bendrą jų veiksmų rezultatą, objektyvius ryšius tarp bendrininkų veiksmų ir bendro jų veiksmų rezultato, bendrininkų veiksmų subjektyvųjį ryšį bei kaltę. A.P.Kozlovas, teigia, kad, laikantis šios pozicijos, nepavyktų aukščiau nurodytame elementų junginyje išryškinti egzistuojančių problemų ir jų išspręsti.⁵⁴

Lietuvos mokslininkai pritaria pozicijai, pagal kurią veiksmų bendrumas priskiriamas objektyviesiems bendrininkavimo požymiams. Ši pozicija atsispindi ir teismų praktikoje:

⁵¹ Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник. Изд. дополнительное. - Москва: ИНФРА-М: 2005, С. 248

⁵² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 90

⁵³ Бурчак Ф.Г. Учение о соучастии по совестному уголовному праву. - Киев: 1969, С. 39

⁵⁴ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 33

„objektyvieji bendrininkavimo požymiai yra kelių asmenų dalyvavimas padarant nusikalstamą veiką ir jų veikos bendrumas“.⁵⁵

Baudžiamosios teisės mokslininkai, priklausomai nuo kiekvieno bendrininko vaidmens, darant konkrečią nusikalstamą veiką, veikos bendrumą skirsto į skirtingas formas.

Prof. V. Piesliakas nurodo, kad kelių asmenų veikos bendrumas gali įgauti šias formas:

- kiekvienas bendrininkas iki galo padaro nusikalstamą veiką;
- kiekvienas iš bendrininkų padaro dalį nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių arba vieni padaro visus požymius, kiti - dalį;
- baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje įstatyme numatytus objektyvius veikos požymius įgyvendina tik vienas ar keli bendrininkai, o kiti nusikaltimo sudėties požymių neįgyvendina, todėl, nusikaltimo lyg ir nepadaro.⁵⁶

Rusų mokslininkai pateikia kitokį sąrašą formų, kurias gali įgauti kelių asmenų veikos bendrumas:

- kiekvienas iš bendrininkų padaro veiksmus, kuriais realizuoja visus nusikalstamos veikos objektyvius požymius, t.y. kiekvienas iš bendrininkų yra nusikaltimo vykdytojas;
- kiekvienas iš bendrininkų atlieka veiksmus, iš dalies atitinkančius nusikalstamos veikos objektyvius požymius - vieno bendrininko veiksmai papildo kito bendrininko veiksmus, tokie bendrininkai yra bendravykdytojai, jie bendrai realizuoja nusikalstamos veikos objektyvius požymius;
- vieno bendrininko veiksmai sudaro sąlygas kito bendrininko veiksams.⁵⁷

Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra pažymima, kad asmenų, dalyvaujančių nusikalstamos veikos padaryme, veiksmų bendrumas, kaip objektyvusis bendrininkavimo požymis, gali pasireikšti keliomis formomis: a) visi nusikalstamos veikos padaryme dalyvaujantys asmenys visiškai realizuoja jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyvius požymius (paprasčiausia bendrininkavimo forma); b) visi nusikalstamos veikos padaryme dalyvaujantys asmenys iš dalies realizuoja jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyvius požymius arba kai kurie visiškai, o kiti tik iš dalies (paprasčiausia bendrininkavimo forma); c) be asmens ar asmenų, kurie tiesiogiai realizuoja nusikalstamos veikos sudėties

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2009

⁵⁶ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 90

⁵⁷ Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник. Изд. дополнительное. - Москва: ИНФРА-М: 2005, С. 248

objektyviusius požymius, dalyvauja kiti asmenys, kurie neatlieka veikų, aprašytų BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, bet atlieka kitokias veikas, kurios sąlygoja vykdytojo veikas ir susijusios priežastiniu ryšiu su vykdytojo nusikalstamomis veikomis ir (ar) kilusiais baudžiamajame įstatyme numatytais padariniais (sudėtinga bendrininkavimo forma).⁵⁸

Kaip teigia rusų baudžiamosios teisės mokslininkai, veiksmų bendrumo nustatymą nulemia šių elementų egzistavimas:

- 1) *Dviejų ar daugiau asmenų tarpusavyje sąlygoti veiksmai.* Konkretus atskirų asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką pagal savo pobūdį gali būti labai skirtingas, apibūdinamas skirtingo laipsnio intensyvumu. Svarbu, kad kiekvieno bendrininko veiksmai būtų daromos nusikalstamos veikos sudedamąja dalimi, bendrininkų veiksmai turi vieni kitus papildyti. Vienam iš bendrininkų numatytu laiku ir numatytoje vietoje neatlikus sutartų veiksmų, konkrečios nusikalstamos veikos padarymas turi būti iš esmės apsunkintas arba apskritai lemti konkrečios nusikalstamos veikos padarymą neįmanomu.
- 2) *Visiems bendrininkams vieningas nusikalstamos veikos rezultatas.* Šio elemento esmė pasireiškia tuo, kad bendrininkai atlikdami tarpusavyje papildančius veiksmus, nukreipia juos visiems bendrininkams bendro tikslo pasiekimo link. Nusikalstamos veikos rezultatas pasiekiamas bendrais visų bendrininkų veiksmais, nepriklausomai nuo jų vaidmens.
- 3) *Priežastinis ryšys tarp kiekvieno bendrininko veiksmų ir pasiektos nusikalstamos rezultato.* Esant materialiai nusikalstamos veikos sudėčiai, veiksmus, aprašytus konkrečiau Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, atlieka vykdytojas (bendravykdytojai), kitų bendrininkų veiksmai su nusikalstamos veikos padariniais yra susiję per vykdytojo veiksmus, kuriam kiti bendrininkai sukuria visas reikalingas nusikalstamos veikos padarymo sąlygas ir tokiu būdu sąlygoja visiems bendrininkavimas bendro nusikalstamos rezultato pasiekimą. Esant tęstinei nusikalstamai veikai priežastinis ryšys yra galimas kiekvieno epizodo, iš kurių susideda konkretus nusikaltimas, atžvilgiu. Bendrininkavimas galimas ir esant trunkamiesiems nusikaltimams, kiekvienoje tokios nusikalstamos veikos padarymo stadijoje, iki tol, kol ji nutraukiama. Tuo tarpu esant formaliai nusikaltimo sudėčiai, kuomet įstatymų leidėjas nereikalauja konkrečių padarinių atsiradimo, siekiant pripažinti nusikalstamą veiką baigta, pakanka nustatyti priežastinį ryšį tarp vykdytojo ir kitų bendrininkų veiksmų.⁵⁹

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-577/2011

⁵⁹ Уголовное право России. Общая часть. - Москва: Эксмо, 2007, С. 201

A.P.Kozlovas taip pabrėžia, kad funkcinis ryšis, pasireiškiantis keliems asmenims suderinant jų veiksmus, yra gana sudėtingas. Kiekvieno bendrininkavimo atveju yra grandinė skirtingo ilgio ryšių: nuo pačios trumpiausios (organizatorius – vykdytojas, kurstytojas – vykdytojas, padėjėjas - vykdytojas), iki ilgiausios (organizatorius – kurstytojas – padėjėjas – vykdytojas). Pagal bendrą taisyklę kuo ilgesnė grandinė, tuo labiau atitolusi bendrininko funkcija nuo bendro rezultato, tuo mažiau pavojingas jo indėlis į nusikalstamos veikos padarymą. Tačiau tai jokiū būdu nereiškia, kad nurodytoje keturių grandžių grandinėje organizatoriaus veiksmai yra tiek nutolę nuo bendro rezultato, kad jį būtų galima atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. A.P.Kozlovas nurodo, kad funkcinis ryšys pasireiškia skirtinguose lygmenyse: 1) funkcinis bendrininkų ryšys pasiruošimo bendrai nusikalstamai veikai lygmenyje, kuomet kiti bendrininkai pasirengia nusikalstamai veikai; 2) ir funkcinis ryšys nusikalstamos veikos vykdymo lygmenyje. Taigi anot A.P.Kozlovo, egzistuoja funkcinis ryšis nusikaltimo rengimo stadijoje, ir nusikaltimo vykdymo stadijoje. Kai nusikalstamoje veikoje dalyvauja tik du asmenys, šie lygmenys nesusidaro, jie tarsi yra ištrinti, bet kai bendrininkų skaičius išauga iki trijų skirtingų rūšių bendrininkų, esant jų veiksmų suderinamumui, visada egzistuoja dviejų lygmenų funkciniai ryšiai. Kiekvienas iš dviejų pagrindinių funkcinų ryšių lygmenų gali būti skirstomas į sublygmenis. Tarkim, funkciniai ryšiai nusikalstamos veikos rengimo stadijoje gali būti skirstomi į šiuos sublygmenis: kurstyto, organizavimo, padėjimo. Tokia sudėtinga funkcinio ryšio struktūra yra būdinga ir nusikalstamos veikos vykdymo stadijoje, kuomet yra keli vykdytojai. Būtent visų šių skirtingų lygmenų funkcinų ryšių visuma atskleidžia bendrininkų organizuotumą laipsnį, veiksmų suderinamumo laipsnį, jų pastovumą bei leidžia pagrįsti tų bendrininkų atsakomybę, kurių veiksmai lyg ir būtų pakankamai nutolę nuo bendro nusikalstamos veikos rezultato.⁶⁰ Daroma išvada, kad A.P.Kozlovas, naudodamas bendrininkų funkcinų ryšių teoriją, pagrindžia visų asmenų, dalyvaujančių konkrečios nusikalstamos veikos padaryme, veiksmų bendrumą.

Baudžiamojo 24 straipsnio 1 dalies formuluotėje yra vartojamas terminas „dalyvavimas“. Tačiau tai jokiū būdu nereiškia, kad bendrininkavimas galimas tik esant visų bendrininkų aktyvių veiksmų bendrumui. Pabrėžtina, kad asmenys gali dalyvauti bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje ne tik aktyviais veiksmais, bet ir veikdami pasyviai, kitaip tariant, jų dalyvavimas pasireiškia neveikimu. Neabejotina, kad dauguma nusikalstamų veikų padaromų bendrininkaujant, realizuojamos aktyviais visų bendrininkų veiksmais. Tačiau kartais indėlis į bendrą nusikalstamą veiką gali būti įdėtas ir neveikimu. Pavyzdžiui, saugos tarnybos darbuotojas, esant išankstiniam

⁶⁰ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 35-37

susitarimui su kitais bendrininkais, tyčia pasišalina nuo saugomo objekto, sudarydamas kitiems bendrininkams sąlygas pagrobt materialųjį turtą. Teismų praktikoje taip pat pritariama pozicijai, kad vieno ar kelių bendrininkų indėlis į bendrą nusikalstamą veiką gali pasireikšti tiek aktyviais veiksmais, tiek neveikimu. Pavyzdžiui, *A.D. nuteistas už tai, kad 2005 m. rugsėjo 29 d., apie 10.20 val., Rokiškio rajone Obelių–Subatės jungtiniame sienos perėjimo punkte, būdamas valstybės pareigūnas, t.y. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie VRM Šiaulių rinktinės Rokiškio užkardos sargybų būrio pasienietis vidaus tarnybos puskarininkis bei paskirtas tarnybai atlikti sargybą „dokumentų patikrinimas“, kartu su A.N. savo naudai iš A.S. netiesiogiai priėmė 100 eurų kyšį už neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus, t.y. už transporto priemonės su paslėptomis ir neteisėtai gabenamomis akcizais apmokestinamomis prekėmis (cigaretėmis) nesulaikymą ir praleidimą per Obelių–Subatės jungtinį sienos perėjimo punktą*.⁶¹

Apibendrinant, darytina išvada, kad kiekvieno bendrininko veiksmai yra reikšmingi bendroje nusikalstamoje veikoje, nes sudaro sąlygas, prielaidas kitų bendrininkų veiksams. Jeigu kuris nors bendrininkas neatliktų sutartų veiksmų, bendros nusikalstamos veikos būtų neįmanoma įvykdyti arba jos įvykdymas iš esmės pasunkėtų.

2.2.1 Visiems bendrininkams bendras rezultatas

Prof. V.Piesliakas pabrėžia, kad veikos bendrumas labai svarbus bendrininkų atsakomybei, kadangi jis lemia bendrus padarinius, bendrą žalą baudžiamojai įstatymo saugomoms vertybėms. Bendri padariniai inkriminuojami asmenims tik esant kiekvieno bendrininko ir kilusių padarinių priežastiniam ryšiui. Jeigu nėra atskirų asmenų veikų ir kilusių padarinių priežastinio ryšio, nėra nei bendrininkavimo, nei bendros atsakomybės.⁶²

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą teismų praktiką bendrininkavimas – tai bendra kelių asmenų veikla. Todėl visos dėl veikos kilusios pasekmės inkriminuojamos kiekvienam iš bendrininkų nepriklausomai nuo kiekvieno iš jų vaidmens, veiksmų pobūdžio bei intensyvumo ir indėlio į nusikaltimo padarymą. Esant bendrininkavimui kelių asmenų padaryta veika kvalifikuojama pagal tą patį Baudžiamojai kodekso straipsnį nepriklausomai nuo kiekvieno

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-P-549/2007

⁶² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 90-91

bendrininko konkrečių veikslių pobūdžio bei intensyvumo ir indėlio į nusikaltimo padarymą. Atskirų bendrininkų veikslių kvalifikacija gali skirtis tik esant vykdytojo ekscesui.⁶³

A.P.Kozlovas taip pat pabrėžia, kad bendro rezultato negalima tapatinti su pasikėsinimo objektu, kadangi tos pačios neigiamos pasekmės įstatyme gali būti vertinamos, kaip žala, padaryta skirtingiems objektams, pavyzdžiui, sveikatos sutrikdymas gali reikšti žalą, padarytą asmens sveikatai arba gali būti vertinamas, kaip viešosios tvarkos pažeidimas. Veikslių bendrumas ir bendras šių veikslių rezultatas reiškia jų faktinę priklausomybę tam pačiam įvykiui, tuo tarpu bendrininko veikslių teisinis vertinimas esant pasikėsinimo objekto nesutapimas gali būti skirtingas. Neabejotina, kad bendras rezultatas akivaizdžiai pasireiškia tada, kai visi bendrininkai veikia tiesiogine tyčia, t.y. kai visi bendrininkai nori to paties rezultato ir jo siekia. Problemų kyla tuomet, kai bendrininkai arba vienas iš jų veikia netiesiogine tyčia, t.y. kai nėra tiesioginio susitarimo daryti nusikalstamą veiką. Bendrininkui, veikiančiam netiesiogine tyčia, bendras veikslių rezultatas yra šalutinis, nepageidaujamas, todėl dažniausiai nekonkretizuojamas. Tokią situaciją A.P.Kozlovas siūlo spręsti remiantis akcesorine bendrininkavimo teorija, t.y. inkriminuoti bendrininkams tą rezultatą, kuriuo siekė asmuo, veikiantis tiesiogine tyčia.⁶⁴

Tuo tarpu Lietuvos teismų praktikoje yra suformuluotos kitos kilusių padarinių inkriminavimo taisyklės, kai bendrininkai ar vienas iš jų veikia netiesiogine tyčia: *„kai keli asmenys smurtą pradėjo naudoti neturėdami tyčios nužudyti, o kitu tikslu, pavyzdžiui, turto užvaldymo, tačiau dėl panaudoto smurto nukentėjusysis mirė, t.y. bendrininkai veikė netiesiogine tyčia, spręstina, ar visi smurtą naudoję asmenys atsako už nužudymą. Tai priklauso nuo to, ar buvo bendrininkų aptartos smurto naudojimo ribos ir kokiomis aplinkybėmis esant buvo panaudotas mirtinus padarinius sukėlęs smurtas.“*⁶⁵ Tuo tarpu kai bendrininkai veikia tiesiogine neapibrėžta tyčia, t.y. bendrininkai numato galimybę atsirasti įvairiems pavojingos veikos padariniams, tų padarinių savo sąmonėje nedetalizuoja ir vienodai nori bet kurio iš jų atsiradimo, veikos kvalifikavimą nulemia sunkiausias iš faktiškai atsiradusių padarinių.⁶⁶

Materialinėse nusikaltimų sudėtyse bendras dalyvavimas, kaip objektyviosios pusės požymis, reiškia, kad kiekvieno bendrininko dalyvavimas yra būtina sąlyga tam, kad

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235/2001

⁶⁴ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 43-44

⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-40/2008

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2007

nusikalstamus veiksmus galėtų padaryti kiti bendrininkai, pavojingų pasekmių atsiradimas yra vieningas visų bendrininkų veiklos rezultatas, tarp kiekvieno bendrininko veiklos ir bendro nusikalstamo rezultato yra priežastinis ryšys.⁶⁷ Jei bendrininkaujant padaryta nusikalstama veika Baudžiamajame kodekse yra apibūdinta formalia sudėtimi (veikos pasekmės yra paliktos už nusikalstamos veikos sudėties ribų), tokio bendrininkavimo bendras rezultatas yra pati veika. Todėl tarp kiekvieno bendrininko nusikalstamų veiksmų ir bendrai padarytos veikos turi būti nustatytas priežastinis ryšys.⁶⁸

Pažymėtina, kad inkriminuojant visiems bendrininkams kilusias pasekmes, nėra būtina, kad kilę padariniai būtų tiesioginių kiekvieno bendrininko veiksmų rezultatas: „*Esant susitarimui visi bendrininkai, nepriklausomai nuo to, kokius veiksmus jie padarė, atsako pagal vieną Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnį. Jei nukentėjusiojo mirtį sukėlė nors ir vienas padarytas sužalojimas, bet nustatyta, kad smurtą naudojo keli asmenys, o smurto pobūdis ir intensyvumas rodo tyčią nužudyti arba neapibrėžtą tyčią, kuri apima ir gyvybės atėmimą, tai pagal Baudžiamojo kodekso 129 straipsnį atsako ne tik tie asmenys, kurių padaryti kūno sužalojimai buvo nukentėjusiojo mirties priežastimi, bet ir kiti asmenys, tiesiogiai dalyvavę gyvybės atėmimo procese. Kai keli asmenys veikia kartu, turėdami tyčią nužudyti ir patys tiesiogiai dalyvauja atimant gyvybę nukentėjusiajam, tai jie visi yra nužudymo bendravykdytojai. Be to, nėra būtina, kad kiekvienas iš tokių vykdytojų padarytų mirtinus sužalojimus: pakanka, kad tai padarytų bent vienas iš jų. Kitų vykdytojų dalyvavimas gali pasireikšti ne tik sutrikdant sveikatą, bet ir atimant nukentėjusiajam galimybę priešintis (surišant jį, laikant už rankų ir pan.) kėsintis į jo gyvybę metu“.*⁶⁹

Apibendrintai pasakytina, kad dėl bendros veikos atsiradusios pasekmės yra bendros visiems ir atskirai nedalijamos bendrininkams. Tai bendrų veiksmų visumos bendrai pasiektas rezultatas. Jei bendrininkaujant padarytas nusikaltimas įstatyme aprašytas kaip formalioji sudėtis, tai tokio bendrininkavimo bendras rezultatas yra įvykdyta nusikalstama veika.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1058/2001

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275/2007

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-523/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei byloje“ 8 punktas

2.2.2 Priežastinis ryšys tarp bendrininkų veiksmų ir šių veiksmų rezultato

Kitas neatsiejamai su bendrininkų veiksmų bendrumu susijęs objektyvus bendrininkavimo požymis yra priežastinis ryšys tarp atskirų bendrininkų veiksmų ir bendro nusikalstamo rezultato.

Bendrininkavimo atveju objektyviuosius nusikaltimo sudėties požymius realizuoja ne visi bendrininkai, o tik vykdytojas (vykdytojai). Todėl priežastinio ryšio buvimą tarp organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veikos ir bendro šių veiksmų rezultato galima patvirtinti tik tada, kai įsitikinama, kad kiekvieno bendrininko veiksmai (neveikimas) buvo reikalingi ar net būtini bendroje nusikalstamoje veikoje, nes sudarė sąlygas veikti kitiems bendrininkams ir iš esmės papildė jų veiksmus. Tarp kiekvieno bendrininko nusikalstamų veiksmų ar neveikimo ir atsiradusių bendrų padarinių (nusikalstamosiose veikose apibūdintose materialiomis sudėtimis) ar bendrai padarytos veikos (formaliose sudėtyse) turi būti nustatytas priežastinis ryšys. Tai reiškia, kad:

1) bendrininko veiksmai ar neveikimas laiko atžvilgiu yra pirmesni, negu bendrai padaryta veika ar kilę bendros veikos padariniai;

2) bendrininko veiksmai (neveikimas) yra būtina sąlyga darant bendrą nusikalstamą veiką ar atsirandant bendriems nusikalstamiems padariniams;

3) bendra nusikalstama veika ir bendri nusikalstami padariniai – dėsningas ir būtinas bendros bendrininkų veiklos rezultatas;

4) padaroma bendra nusikalstama veika ar atsiranda nusikalstamų padarinių būtent dėl bendrininkų veiksmų (ir (ar) neveikimo) visumos, o ne dėl kitų asmenų veiklos ar atsitiktinių aplinkybių.⁷⁰

Aukščiau nurodyta pozicija, jog kiekvieno bendrininko veiksmai turi būti būtini, norint pasiekti norimą nusikalstamą rezultatą galimai yra paremta tarybinės baudžiamosios teisės mokslininkų išsakytais analogiškais argumentais. Tačiau tokia pozicija yra nepagrįsta. Pavyzdžiui, nužudymo byloje asmuo, aprūpinęs kitą bendrininką ginklu bus laikomas padėjėju, tačiau abejotina ar jo veiksmai yra išimtinė būtina sąlyga siekiant padaryti nusikaltimą, juk padėjėjui nesuteikus ginklo, nužudymas gali būti padarytas kitais būdais: pasmaugiant nukentėjusįjį, duriant nukentėjusiajam peiliu į gyvybiškai svarbias vietas, sumušant nukentėjusįjį ir pan. Todėl manytume, kad kiekvieno bendrininko veiksmai turi palengvinti bendros nusikalstamos veikos padarymą, sudaryti sąlygas kitų bendrininkų veiksmams. Neabejotina, kad vienam iš bendrininkų

⁷⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P.156

neatlikus sutartų veiksmų, tai apsinkina bendros nusikalstamos veikos padarymą, tačiau tai nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymas tampa neįmanomu.

Aptariant priežastinio ryšio ir atsiradusio nusikalstamo rezultato klausimą, svarbu paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 22 d. nutartį, kurioje teismas nagrinėjo bendrininkų veiksmų ir kilusių padarinių dėsningumo klausimą: „*A.N. nuteistas už tai, kad dėl savanaudiškų paskatų, kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu padėjo sunkiai sužaloti du asmenis, bei sunaikinti didelės vertės svetimą turtą visuotinai, pavojingu būdu, t.y. panaudojant sprogstamąją medžiagą plastitą ir padėjus šį sprogmenį po V.M. automobiliu, o po to, į šį automobilį įsėdus V.M. ir E.G., G.B. nuotolinio sprogmens valdymo įrenginiu susprogdino A.N. padėtą sprogmenį. Sprogimo metu buvo sunkiai sužaloti V.M. ir E.G. bei sunaikintas V.M. automobilis „Volvo 850“. Kasatorius teigia, kad tarp jo padarytos veikos ir kilusių pasekmių nėra priežastinio ryšio. Jis tik padėjo sprogmens, o mygtuką nuspaudė G. B. Kasatoriaus veika sprogmens padėjimas nesukėlė pasekmių, kol G.B. nesusprogdino mašinos. Kasatorius teigė, kad turėjo tikslą susprogdinti automobilį, bet ne žmones.*

Teisėjų kolegija konstatavo, kad kasatorius pagrįstai nuteistas pagal 1961 Baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 6 dalį ir 111 straipsnio 1 dalį. Jo teigimas, kad tarp jo padarytos veikos ir kilusių padarinių nėra priežastinio ryšio, neatitinka tikrovės. Sprogmenis po mašina padėjo būtent kasatorius. Sprogmenims būnant po mašina G.B. nuspaudė mygtuką, dėl ko įvyko sprogimas bei buvo sunkiai sužaloti du asmenys ir sunaikintas turtas. Sprogimą sukėlė G. B. Jis laikomas šio nusikaltimo vykdytoju. Kasatoriaus veika - sprogmens padėjimas buvo būtina padarinių kylimo sąlyga, vienas iš padarinių atsiradimo etapų. Jo veika palengvino G.B. realizuoti 1961 m. Baudžiamojo kodekso 111 straipsnio objektyviuosius požymius. Patys padariniai yra dėsningi, jie išplaukia iš kasatoriaus padarytos veikos ir negali būti vertinami kaip atsitiktiniai padarytos veikos padariniai. Kasatorius darydamas veiką (padėdamas po mašina sprogmens) suvokė, kad deda po mašina sprogmens. Jis suvokė, kad sprogmens dedami po mašina tam, kad distancinio valdymo būdu įvyktų sprogimas. <...> Tačiau bet koku atveju jis suvokė, kad sprogimo sukėlimas mašinoje esant žmonėms yra veika, kelianti pavojų kito žmogaus sveikatai ir galintį ją sutrikdyti. Tai suvokdamas ir numatydamas galimus padarinius kasatorius jų norėjo.⁷¹

Šio objektyvaus požymio buvimas turi ypatingą reikšmę ne tik nustatant baudžiamosios atsakomybės pagrindus bendrininkams, bet ir nubrėžiant ribą, už kurios baigiasi bendrininkavimas. Į bendrą nusikalstamą veiką galima įsilieti tik iki nusikalstamų pasekmių

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2005

atsiradimo (nusikalstamosiose veikose apibūdintose materialiomis sudėtimis) arba nusikalstamos veikos pabaigimo (nusikalstamosiose veikose apibūdintose formaliomis sudėtimis). Pažymėtina, kad priežastinis ryšys yra vienas iš svarbiausių momentų, atribojantis bendrininkavimą nuo prisidėjimo prie nusikaltimo.⁷²

Netinkamas priežastinio ryšio nustatymas, ypač kai konkrečioje situacijoje yra dvi nusikalstamos veikos, kurios tarpusavyje yra susijusios, nulemia netinkamą Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio taikymą. Bendrininkavimo instituto ir kelių individualiai padarytų nusikalstamų veikų atribojimo kriterijus suformulavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. gruodžio 20 d. nutartyje, priimtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-577/2011: „A.Š. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės tarnautojas, siekdamas turtinės naudos ir piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, padėjo kitam asmeniui iššvaistyti šio žinioje buvusį svetimą turtą, ir dėl to valstybė patyrė didelės žalos. V.Š. nuteistas už tai, kad iššvaistė jo žinioje buvusį svetimą turtą ir padėjo valstybės tarnautojui piktnaudžiauti tarnybine padėtimi, siekiant turtinės naudos, dėl to valstybė patyrė didelės žalos, t.y. A.Š. dirbant (duomenys neskelbtini) direktoriumi ir būnant valstybės tarnautoju, siekiant turtinės naudos – išvengti asmeninio turto išlaidų už jo – A.Š. naudojamo automobilio „Volvo S60“ (valst. Nr. (duomenys neskelbtini)) detales, telefoninio pokalbio metu, įkalbėjęs jį – V.Š. apmokėti iš jo žinioje esančio UAB „(duomenys neskelbtini)“ priklausančio turto už minėtam automobiliui įsigyjamas detales, sukurstė šį iššvaistyti šio jo esantį turtą įmonės, jis – V.Š. iššvaistė jo žinioje buvusį svetimą UAB „(duomenys neskelbtini)“ priklausantį turtą – 7790,01 Lt.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjęs bylą kasacine tvarka, nurodė, kad galimos tokios teisinės situacijos, kai vieno asmens elgesys, kuris sąlygoja kito asmens (vykdytojo) veikas ir yra susijęs priežastiniu ryšiu su vykdytojo nusikalstamomis veikomis, kartu reiškia ir atitinkamos savarankiškos nusikalstamos veikos padarymą. Tokiu atveju sprendžiant klausimą, ar toks asmuo atsako tik už konkrečios savarankiškos nusikalstamos veikos padarymą, ar jis dar kartu turi atsakyti ir už bendrininkavimą vykdytojo padarytoje nusikalstamoje veikoje, reikia atsižvelgti į nusikalstamų veikų pobūdį, jų sąsajas, asmenų, padariusių šias veikas, tyčios kryptingumą, kitas objektyvias ir subjektyvias veikų padarymo aplinkybes. Antai, jeigu kaltininkas, turėdamas sumanymą padaryti konkrečią nusikalstamą veiką, kuri neatsiejama nuo kito asmens nusikalstamos veikos, kartu atlieka ir tokius veiksmus, kurie yra ne tik jo daromos veikos požymiais, bet kartu susiję priežastiniu ryšiu ir su kito asmens padaryta nusikalstama veika, tai

⁷² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 91

kaltininko veika paprastai kvalifikuojama tik pagal Baudžiamojo kodekso straipsnį, numatanti atsakomybę už šios konkrečios nusikalstamos veikos padarymą.

A.Š. ir V.Š. padarytos nusikalstamos veikos buvo susijusios, sąlygojo viena kitą. Antai A.Š., piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, gavo turtinės naudos tik dėl to, kad V.Š. iššvaistė jo žinioje buvusi svetimą turtą. A.Š. savo ketinimą piktnaudžiaujant tarnybinę padėtimi gauti turtinės naudos pradėjo įgyvendinti jau nuo to momento, kai įkalbinėjo V.Š. jo naudai iššvaistyti V.Š. žinioje buvusį svetimą turtą. Tokie A.Š. veiksmai iš esmės jau reiškė jo piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi siekiant turtinės naudos. Taigi teismai tokius A.Š. veiksmus nepagrįstai kvalifikavo dar ir kaip bendrininkavimą V.Š. padarytoje nusikalstamoje veikoje.

Pažymėtina ir tai, kad V.Š. padėjimas A.Š. piktnaudžiauti tarnybine padėtimi pasireiškė konkrečios nusikalstamos veikos, t.y. jo žinioje buvusio svetimo turto iššvaistymo, padarymu. Tokie V.Š. veiksmai, kurie reiškė savarankiškos nusikalstamos veikos, numatytos Baudžiamojo kodekso 184 straipsnio 1 dalyje, padarymą, negali būti dar kvalifikuojami ir pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį, 228 straipsnio 2 dalį kaip padėjimas A.Š. piktnaudžiauti tarnybine padėtimi. Taigi, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuosprendžiai ta apimtimi, kuria A.Š. ir V.Š. buvo nuteisti už bendrininkavimą atitinkamai turto iššvaistyme (BK 184 straipsnio 1 dalis) ir piktnaudžiavime tarnybine padėtimi (BK 228 straipsnio 2 dalis) keistini dėl netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo (BPK 383 straipsnis).⁷³

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, galima pagrįstai teigti, kad priežastinis ryšis tarp atsiradusių padarinių ir bendrininkų veiksmų yra būtinas objektyvus bendrininkavimo požymis, kurio nenustačius negalime konstatuoti esant bendrininkavimą konkrečioje situacijoje.

2.4 Prisdėjimo atribojimas nuo bendrininkavimo

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai prie nusikaltimo bendrininkų arba savarankiškai veikiančio asmens, prisijungia asmuo, kuris nedalyvauja nusikalstamos veikos padaryme. Nustačius, kad asmuo prisijungė prie nusikalstamos veikos, bet nenustačius visų būtinų bendrininkavimo požymių, tokio asmens veiksmų negalima kvalifikuoti pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį,

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-577/2011

tačiau galima kelti klausimą dėl jo prisidėjimo prie nusikalstamos veikos ir atsakomybės už ją. Baudžiamosios teisės doktrinoje tokie atvejai vadinami prisidėjimu prie nusikalstamos veikos.⁷⁴

Prisidėjimu prie nusikalstamos veikos pripažįstama tokia veika, kuri yra susijusi su nusikaltimu, bet negali būti vertinama kaip bendrininkavimas, kadangi tarp šios veikos ir kilusių padarinių nėra priežastinio ryšio.⁷⁵

Šie atvejai išoriškai yra panašūs į bendrininkavimą. Tačiau, kai tokiu būdu prisidedama prie kitų asmenų nusikalstamos veikos, nėra determinuojami vykdytojo ar kitų bendrininkų veiksmai ir sąmoningai nepadedama atsirasti bendram nusikalstamam rezultatui. Esant prisidėjimui niekada nėra vieno iš kaltininkų veikos ir kilusių padarinių priežastinio ryšio. Asmuo, prisijungęs prie nusikalstamos veikos, nėra kaltas už pasekmes, atsiradusias ne dėl jo, bet dėl kitų asmenų nusikalstamos veikos, ir todėl nėra jų bendrininkas. Būtent dėl to negalima visų padarinių inkriminuoti visiems asmenims, dalyvavusiems darant nusikaltimą.⁷⁶

Todėl darytina išvada, kad pagrindinis prisidėjimo prie nusikalstamos veikos ir bendrininkavimo skirtumas tas, kad prie nusikalstamos veikos prisidedančio asmens veiksmai nėra priežastiniu ryšiu susiję su nusikaltimu, padarytu kito asmens, ir iš esmės šie veiksmai nesudaro sąlygų bendram nusikalstamam rezultatui atsirasti.

Prof. V.Piesliakas nurodo, kad prisidėjimas prie nusikaltimo gali būti suvoktas ir sąmoningas, nesąmoningas ar be kaltės. Be to, prof. V.Piesliakas nurodo, kad kaip prisidėjimas gali būti vertinami neveikimas ir veiksmai, kuriais asmuo visai nenutuokdamas apie rengiamą nusikaltimą iš esmės palengvina bendrininkams, pirmiausia vykdytojui, daryti nusikalstamą veiką.⁷⁷ Tačiau tokia mokslininko pozicija yra prieštaringa. Pažymėtina, kad veiksmai, kuriais asmuo palengvina vykdytojui realizuoti nusikalstamos veikos sudėties požymius, atitinka Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalyje įtvirtintą padėjėjo apibrėžimą, todėl, nustačius visus kitus privalomus bendrininkavimo požymius, tokie veiksmai negali būti vertinami kaip prisidėjimas prie nusikaltimo, o turi būti kvalifikuojami pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį ir atitinkamą Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnį. Todėl autorė mano, kad kalbant apie prisidėjimo prie nusikalstamos veikos yra netikslinga vartoti tokius terminus, kaip „padėjimas“, „palengvinimas“, kuriais yra apibūdinami ne asmens, kuris prisideda prie nusikalstamos veikos, o būtent padėjėjo veiksmai.

⁷⁴ Уголовное право России. Учебник: общая часть. 2-ое изд., испр. и доп. - Москва: Юстицинформ, 2010, С. 264

⁷⁵ Уголовное право России. Общая часть. Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева, В.В. Лунеева, А.В. Наумова – 2-ое изд., перераб. и доп. - Москва: Юрист, 2006, С. 281

⁷⁶ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2003, P. 265

⁷⁷ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 119

Nei šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse, nei 1961 m. Baudžiamojo kodekso prisidėjimo sąvoka įtvirtinta nebuvo. Tačiau verta paminėti, kad 1961 m. Baudžiamajame kodekse prisidėjimo institutas, nors tiesiogiai taip neįvardinant, buvo įtvirtintas tiek bendrojoje, tiek specialiojoje Baudžiamojo kodekso dalyje. 1961 m. Baudžiamojo kodekso 19 straipsnyje buvo įtvirtinta atsakomybė už iš anksto nepažadėtą slėpimą, o 20 straipsnyje – už nepranešimą apie nusikaltimą. 1961 m. Baudžiamojo kodekso komentare yra nurodoma, kad tiek iš anksto nepažadėtas slėpimas, tiek nepranešimas apie nusikaltimą yra prisidėjimo prie nusikaltimo rūšis.⁷⁸ Prisidėjimo prie nusikaltimo įtvirtinimas bendrojoje 1961 m. Baudžiamojo kodekso dalyje leido išskirti pagrindinį bendrininkavimo ir minėto instituto skirtumą, patikslino bendrininkavimo ribas ir neleido jo nepagrįstai išplėsti.⁷⁹

Nepaisant to, kad šiuo metu galiojančio Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje prisidėjimo institutas nėra įtvirtintas, tam tikras prisidėjimo prie nusikaltimo formas galime aptikti Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje. Baudžiamajame kodekse tiesiogiai yra įtvirtinti keli prisidėjimo prie nusikalstamos veikos atvejai - nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas (Baudžiamojo kodekso 189 straipsnis), iš anksto nepažadėtas sunkių arba labai sunkių nusikaltimų slėpimas (Baudžiamojo kodekso 237 straipsnis) ir nepranešimas apie daromą ar padarytą labai sunkų nusikaltimą (Baudžiamojo kodekso 238 straipsnis). Visos šios nusikalstamos veikos priskiriamos prie sąmoningų prisidėjimo formų. Atkreiptinas dėmesys, kad už Baudžiamojo kodekso 237 ir 238 straipsniuose įtvirtintus nusikaltimus atsakomybė yra ribota, kadangi artimieji giminaičiai ir šeimos nariai už šias nusikalstamas veikas baudžiamojon atsakomybėn netraukiami. Be to, baudžiamoji atsakomybė pagal 238 straipsnį kyla tik jeigu yra nepranešama apie padarytą ar daromą labai sunkų nusikaltimą, o pagal 237 straipsnį – už sunkaus arba labai sunkaus nusikaltimo slėpimą.

Vienas iš tokių prisidėjimo prie nusikalstamos veikos atvejų buvo nagrinėjamas ir teismų praktikoje: *„V.P. pripažintas kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį, 178 straipsnio 2 dalį, 22 straipsnio 1 dalį, 189 straipsnio 1 dalį.*

Klaipėdos apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija išnaginėjusi apeliacinį skundą nurodė, kad P.I. turto pagrobime nustatytas tik vienas nusikaltimo vykdytojas – L.K. (Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalis). Byloje nustatyta, kad turtą iš P.I. priklausančio gyvenamojo namo pagrobė L.K.. L.K. į P.I. gyvenamąjį namą įsibrovė ir turtą iš jo išnešė be V.P. pagalbos. Tuo metu, kai L.K. įsibrovė į P.I. priklausantį gyvenamąjį namą, V.P. buvo L.K.

⁷⁸ Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989, P. 46-47

⁷⁹ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius. Eugrimas, 2003, P. 286

namuose ir miegojo. Padangas iš P.I. patalpų pagrobė ir netoli vagystės vietos paslėpė taip pat tik L.K., bet, supratęs, kad padangas iki savo namų vienam parsinešti bus sunku, sugrįžęs į namus, pažadino V.P. ir paprašė jį padėti parnešti padangas į L.K. namo kiemą. Iš nuteistųjų veiksmų matyti, kad jie vagystės veiksmų nederino ir nusikaltimo daryti nesitarė. V.P., suprasdamas, kad L.K. padangas pagrobė, padėti sutiko, parneštas padangas padėjo paslėpti. V.P. prie nusikaltimo prisidėjo tada, kai L.K. padangas jau buvo pagrobęs ir jomis galėjo disponuoti ir be V.P. pagalbos. Iš nustatytų bylos aplinkybių matyti, kad V.P. prie L.K. daromo nusikaltimo tik prisidėjo, iš anksto nepažadėjęs paslėpti nusikalstamu būdu įgytus daiktus, juos (padangas) paslėpė, o vėliau tuos daiktus, iš anksto nepažadėjęs realizuoti, L.K. paprašius, kėsinosi parduoti.

Už iš anksto nepažadėtą nusikalstamu būdu įgytų daiktų slėpimą atsakomybės klausimas sprendžiamas pagal Baudžiamojo kodekso 237 straipsnio 1 dalis, tačiau baudžiamajai atsakomybei atsirasti būtina, kad iš anksto nepažadėjęs būtų slepiami kito asmens padaryto sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo pėdsakai, nusikalstamu būdu įgyti daiktai. L.K. padaryta P.I. turto vagystė (Baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 2 dalis) laikoma apysunkiū nusikaltimu (Baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 4 dalis), todėl už pagrobtų padangų iš anksto nepažadėtą slėpimą V.P. baudžiamojon atsakomybėn netrauktinas, o pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį, 178 straipsnį 2 dalį išteisintinas, nesant jo veiksmuose nusikalstamos veikos sudėties požymių.⁸⁰

Diskusine problema lieka klausimas ar asmuo tiesiogiai stebėjęs nusikaltimą ir nesutrukęs kitiems asmenims jo daryti gali būti traukiamas atsakomybėn. Baudžiamajame kodekse nėra įtvirtinta atsakomybė už nusikalstamos veikos stebėjimą ir nesutrukdyimą kitiems asmenims jo daryti. Kelio užkirtimas nusikalstamai veikai tai tik moralinė kiekvieno asmens pareiga. Tačiau, jeigu asmuo pagal savo įgaliojimus, profesiją privalo imtis atitinkamų veiksmų ir priemonių, kad nutraukti nusikalstamą veiką ir sulaikyti nusikaltusius asmenis, bet to nedaro, t.y. neveikia, nors pagal savo pareigas privalo veikti, tai gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal Baudžiamojo kodekso 229 straipsnį. Toks nusikaltimas turėtų būti vertinamas kaip viena iš prisidėjimo prie nusikaltimo formų.

Be to, praktikoje kyla klausimas kaip turi būti vertinamas iš anksto pažadėtas nepranešimas apie labai sunkų nusikaltimą: ar asmuo tokiu atveju gali būti pripažintas bendrininku ir jeigu taip, tai kokios rūšies bendrininku jis yra.

⁸⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-148-107-2010

Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, bendrininkavimas galimas tiek aktyviais veiksmais, tiek pasyviais veiksmais, t.y. neveikimu. Nurodytu atveju susiklosto būtent tokia situacija, kai vienas iš asmenų padeda kitiems asmenims padaryti nusikaltimą elgdamasis pasyviai, t.y. nepranešdamas teisėsaugos institucijoms apie planuojamą nusikaltimą, t.y. tokiu būdu sudarydamas sąlygas kitiems asmenims pabaigti nusikalstamą veiką. Asmuo, žinantis apie planuojamą labai sunkų nusikaltimą, ir pranešdamas apie tai atitinkamoms teisėsaugos institucijoms užkerta kelia nusikaltimo padarymui, tuo tarpu sąmoningas tylėjimas, prilygsta pasyviam kliūčių šalinimui, todėl autorė mano, kad tokie asmens veiksmai atitinka Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalyje įtvirtintą padėjėjo sąvoką.

Be to, padėjėjas, palengvindamas nusikaltimo padarymą, sustiprina kitų bendrininkų pasiryžimą veikti nusikalstamai. Toks padėjėjo vaidmuo yra išskiriamas ir teorijoje, nurodant, kad padėjėjas be Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 4 dalyje nurodytų veiksmų, atlieka ir kitą vaidmenį, o būtent sustiprina kito asmens ryžtą padaryti nusikaltimą. Padėjimas padaryti nusikalstamą veiką baudžiamosios teisės teorijoje yra skirstomas į fizinį ir intelektualinį. Autorė mano, kad iš anksto pažadėtas nepranešimas apie labai sunkų nusikaltimą turi būti laikomas intelektualiniu padėjimu. Intelektualinis padėjimas pasireiškia psichiniu padėjėjo poveikiu vykdytojui, kuris sustiprina vykdytojo pasiryžimą padaryti nusikaltimą. Autorės nuomone, būtent tokį vaidmenį atlieka padėjėjas, iš anksto pažadėdamas nepranešti apie labai sunkų nusikaltimą. Duodamas tokį pažadą vykdytojui, jis didina tikimybę, kad bus išvengta baudžiamosios atsakomybės, o tai sustiprina kitų bendrininkų ryžtą padaryti nusikalstamą.

Apibendrinant, tai kas nurodyta aukščiau, galima pastebėti, kad nepaisant to, kad prisidėjimo prie nusikaltimo institutas buvo pašalintas iš Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies, tai jokių būdu nereiškia, kad šis institutas yra pilnai išnagrinėtas ir neturi probleminių aspektų. Prisidėjimo prie nusikaltimo instituto reglamentavimo siaurinimas nereiškia, kad tokie atvejai išnyko realiame gyvenime. Visos aukščiau išdėstytos aplinkybės pagrindžia, kad iki šiol išlieka būtinybė prisidėjimo institutą atriboti nuo bendrininkavimo, nustatyti šio instituto santykį su Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniais, nekalbant jau apie susidomėjimą šio instituto atsiradimo raida ir vystymosi tendencijomis.

3 skyrius: BENDRININKAVIMO SUBJEKTYVIEJI POŽYMAI

Ne mažiau svarbūs yra ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai. Bendrininkavimo subjektyviųjų požymių turinys išryškina komplikuoatą nusikalstamos veikos padarymą kelių asmenų bendrais veiksmais. Nusikalstamos veikos padarymo procese kiekvieno bendrininko suvokime ir valioje atsispindi ne tik jų individualūs pavojingi veiksmai, bet ir analogiški kitų bendrininkų veiksmai, bei ta aplinkybė, kad veika padaroma bendromis kelių asmenų pastangomis ir būtent šie veiksmai sukelia visiems bendrininkams vieningą nusikalstamą rezultatą.

Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalimi bendrininkų elgesys iš subjektyviosios pusės charakterizuojamas vieninga bendrininkų tyčia ir susitarimu daryti nusikalstamą veiką.

3.1 Kelių asmenų susitarimas daryti nusikaltimą

Būtinasis bendrininkavimo požymis yra kelių asmenų susitarimas. Būtent susitarimo pagrindu išsirutulioja veikos bendrumas ir tyčia daryti nusikaltimą bendromis pastangomis. Nesant susitarimo, geriausiu atveju galima kelti atskirų asmenų prisidėjimo prie padarytos nusikalstamos veikos, bet ne bendrininkavimo klausimą.⁸¹ Šio požymio svarba yra pabrėžiama ir teismų praktikoje: „Būtinu bet kurios bendrininkavimo formos požymiu yra ir bendrininkų tarpusavio susitarimas (Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalis). Įstatymas nenurodo, kaip bendrininkai turi susitarti dėl bendros nusikalstamos veikos, kad būtų konstatuotas bendrininkų susitarimas. Vadinas, kiekvieno bendrininkavimo atveju teismas privalo konstatuoti šį būtiną bendrininkavimo požymį, atsižvelgęs į konkrečios bylos aplinkybes.“⁸²

3.1.1 Susitarimo forma

Aptariant šį subjektyvųjį bendrininkavimo požymį reikėtų pradėti nuo susitarimo formos. Prof. V.Piesliakas laikosi pozicijos, kad susitarti daryti nusikalstamą veiką galima įvairiais būdais ir formomis.⁸³ Teismų praktikoje taip pat įsitvirtino nuostata, kad bendrininkų susitarimas gali būti išreikštas bet kokia forma – žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais (gestu, mimika ir t.t.),

⁸¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 91

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008

⁸³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008, P. 91

todėl, įrodinėjant susitarimo buvimą, nėra būtina nustatyti, kad visi bendrininkai buvo išsamiai aptarę nusikalstamos veikos detales.⁸⁴

Kelių asmenų susitarimas gali pasireikšti ir vieno iš bendrininkų pritarimu kito asmens veiksmams: „*P.S. pripažintas kaltu ir pagal Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 1 dalį. P.S. kasaciniame skunde nurodė, kad nesutinka su teismų išvada, kad jis nusikaltimą įvykdė bendrininkų grupe, nes S.P. mušė savo nuožiūra ir dėl to nei veiksmis, nei žodžiais, nei kokiais nors ženklais su niekuo nesitarė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija išnagrinėjusi P.S. kasacinį skundą konstatavo, kad iš bylos medžiagos matyti, kad nuteistieji ir nukentėjusysis buvo kartu tame pačiame bute ir iki nukentėjusiojo S.P. konflikto su D.S. pradžios, ir S.P. nužudymo metu. Nuteistieji, pykdami, kad nukentėjusiojo S.P. draugė paėmė D.S. rankinę ir kad S.P. sužalojo D.S. kaklą, pasikeisdami su pertraukomis mušė, spardė ir pan. nukentėjusįjį. Nė vienas iš nuteistųjų nebandė sustabdyti S.P. mušimo, vadinasi pritarė kitų bendrininkų veiksmams. Todėl toks aktyvus nuteistųjų elgesys iš esmės reiškė susitarimą bendrai mušti S.P., „atkeršyti jam už D.S. sužalojimą“. Taigi šioje byloje nuteistųjų susitarimas pasireiškė konkludentiniais veiksmis, t.y. veiksmis, rodančiais, kad nuteistieji vieni kitų veiksmams pritaria, vieni su kitų neteisėtais veiksmis sutinka, taip išreiškdami savo tikrąją valią – norą žiauriai smurtauti“.*

Teismų praktikoje gana dažni atvejai, kai tokio susitarimo buvimą patvirtina suderinti visų bendrininkų veiksmai: „*R.K., A.B. ir A.L. nuteisti pagal Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 6 punktą. Kasatoriai R.K., A.B. ir A.L. kasacinius skundus grindė argumentais, kad jie darydami nusikaltimą nebendrininkavo, susitarimo nebuvo ir veikė kiekvienas atskirai, todėl jų veikos turi būti kvalifikuojamos kiekvienam individualiai pagal kiekvieno padarytus konkrečius veiksmus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad iš bylos aplinkybių matyti, kad visi trys nuteistieji bendru sutarimu (vienas kitam padėdami, teikdami pasiūlymus ir patarimus) leido nukentėjusiajam į veną seiles, orą, grybų nuovirą, kad A.L. pasiūlė „užversti“ V.Š., ir abi nuteistosios vienareikšmiškai tai suprato, kaip pasiūlymą nužudyti, ir tam pritarė, R.K. apvijo nukentėjusiojo kaklą kaklaraiščiu ir kartu su A.B. traukė jo galus į priešingas puses, nukentėjusiajam pradėjęs kriokti, jos kaklaraiščio galus atleido, tada A.L. paėmęs virvę apvijo nukentėjusiajam kaklą ir jį pasmaugė, teisingai sprendė, kad R.K., A.B. ir A.L. veikė vieninga*

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275/2007

tyčią, turėdami tikslą nužudyti nukentėjusįjį, t.y. veikdami bendrininkų grupe (Baudžiamojo kodekso 25 straipsnio 2 dalis).⁸⁵

Apibendrinant tai kas nurodyta aukščiau, darytina išvada, kad bendrininkavimas galimas ir nesant aiškaus žodinio ar rašytinio tarpusavio susitarimo bendrai veikai padaryti. Sutikimas dalyvauti bendroje nusikalstamoje veikoje gali būti išreikštas ir konkliudentiniais veiksmais, t.y. tyliai pritariant kitų bendrininkų veiksams arba jiems nesipriešinant.

3.1.2 Susitarimo laikas

Prof. V.Piesliakas nurodo, kad susitarimo forma neturi lemiamos reikšmės, lemiamą reikšmę turi tik susitarimo laikas ir jo turinys. Susitarti dėl nusikalstamos veikos bendrininkai turi iki nusikalstamos veikos pradžios arba vėliausiai - ją darydami.⁸⁶ Teismų praktikoje taip pabrėžiama, kad, konstatuojant bendrininkavimą, svarbu nustatyti, jog dėl nusikalstamos veikos buvo susitarta iki tos veikos darymo pradžios arba ją darant, t.y. susitarimas turi įvykti bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje iki bus pasiektas norimas rezultatas; jis gali būti tiek išankstinis, tiek spontaniškas, staigus.⁸⁷

Baudžiamosios teisės teorijoje, pagal bendrininkų susitarimo laiką, galima išskirti:

1) bendrininkavimas be išankstinio susitarimo. Leidžiama pasiekti susitarimą ir veikos darymo metu, tačiau galutinis momentas iki kada bendrininkai turi susitarti yra veikos pabaiga.

2) bendrininkavimas su išankstiniu susitarimu. Išankstinis bendrininkų susitarimas reiškia, kad bendrininkai turi susitarti dėl nusikalstamos veikos padarymo vietos, laiko iki objektyvios pusės realizavimo pradžios (rengimosi stadija), t.y. iki pirmo veiksmo, kuris įeina į veiką, atlikimo.⁸⁸

Aptariant šį susitarimo požymį, svarbu paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartį, priimtą baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2010, kurioje vadovaujantis šiuo požymiu buvo sprendžiamas prisidėjimo prie nusikaltimo ir bendrininkavimo atirbojimo klausimas: „*V.L. nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 180 straipsnio 3 dalį (dėl M.S. ir J.I. plėšimo), 24 straipsnio 6 dalį, 180 straipsnio 3 dalį (dėl A.J. plėšimo).*

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio mėn. 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-609/2005

⁸⁶ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008, P. 92

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373/2007, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2010

⁸⁸ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2003, P. 269

Nuteistasis V.L. kasaciniu skundu prašė jo padarytą nusikalstamą veiką (nukentėjusiojo A.J. plėšimą) perkvalifikuoti į Baudžiamojo kodekso 237 straipsnio 1 dalį, numatančią baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimo slėpimą, kadangi jis A.J. plėšime nedalyvavo, apie šio nusikaltimo padarymą panaudojant jo ginklą nieko nežinojo ir su nusikaltimo vykdytojais dėl to nesitarė.

Konstatuojant bendrininkavimą svarbu nustatyti, jog dėl nusikalstamos veikos buvo susitarta iki tos veikos darymo pradžios arba ją darant ir įrodyti, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog daro nusikalstamą veiką ne vienas, o bendrai su kitais asmenimis tam tikru būdu prie jos prisidėdamas. Būtent tokios aplinkybės ir nustatytos nagrinėjamoje byloje.

Teismai nustatė, kad V.L. padėjimas pasireiškė tuo, jog jis sąmoningai, žinodamas, jog padeda D.B., J.S. ir M.M. padaryti plėšimą, suteikė jiems nusikaltimo padarymo priemonę (šaunamąjį ginklą) bei saugojo nusikaltimo metu pagrobtus A.J. daiktus. Iš bylos aplinkybių matyti, kad šis nusikaltimas buvo padarytas panaudojant V.L. priklausantį dujinį revolverį, kuris plėšimo vykdytojų žinioje atsirado ne be kasatoriaus pagalbos. V.L. savo revolverį paliko automobilyje, kuriuo jis plėšimo padarymo dieną važinėjo kartu su D.B., J.S. ir M.M.. Pasivažinėjimo po miestą tikslas buvo surasti bet kokį tinkamą asmenį, kurį būtų galima apiplėšti ir taip gauti pinigų. Tačiau neradus tokio asmens, kasatorius buvo parvežtas namo. Išlipdamas iš automobilio jis paliko savo revolverį, suvokdamas, kad jo ginklas lieka automobilyje tam, kad jį galima būtų panaudoti kaip psichinės prievartos priemonę, bendrininkams atradus tinkamą plėšimo auką. Šią aplinkybę patvirtina tai, kad tą patį vakarą, tuoj po A.J. apiplėšimo V.L. priėmė iš bendrininkų pagrobtus šio nukentėjusiojo daiktus, atsiėmė plėšime panaudotą revolverį. Vėliau M.M. pardavus pagrobtus daiktus, V.L. gavo dalį pinigų. Visos šios aplinkybės, taip pat nustatytos byloje nuteistųjų bendravimo ir plėšimų planavimo aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad kasatoriaus veiksmai nebuvo atsitiktiniai, o nusikalstamu būdu įgytų daiktų slėpimas iki jų realizavimo buvo iš anksto pažadėtas. V.L., kitiems bendrininkams 2008 m. sausio 16 d. neradus tinkamos plėšimo aukos, neatsisakė bendro sumanymo esant tinkamai progai padaryti bet kurio asmens plėšimą panaudojant jo šaunamąjį ginklą. Apie jokią atsisakymą dalyvauti plėšimuose jis neinformavo kitų bendrininkų ir iš nukentėjusiojo A.J. plėšimo pasipelnė. Nėra teisinio pagrindo tokią jo nusikalstamą veiką perkvalifikuoti į Baudžiamojo kodekso 237 straipsnio 1 dalį, nes ji atitinka Baudžiamojo kodekso 180 straipsnio 3 dalyje ir 24 straipsnio 6 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties požymius.⁸⁹

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2010

Remiantis tuo, kas nurodyta aukščiau, darytina išvada, kad susitarimas padaryti nusikalstamą veiką gali būti išankstinis, kuomet detalai yra aptariami kiekvieno bendrininko veiksmai, paskirstomi vaidmenys, be to, susitarimas gali susiformuoti ir nusikalstamos veikos darymo procese, svarbu, kad bendrininkai susitartų iki nusikalstama veika būna baigta.

3.1.3 Susitarimo turinys

Tiek teorijoje, tiek teismų praktikoje aiškinant šį subjektyvųjį bendrininkavimo požymį daugiausia probleminių klausimų kyla nustatant susitarimo turinį.

Kiekvienoje baudžiamojoje byloje labai svarbu kuo tiksliau nustatyti susitarimo turinį, nes nuo to priklauso kiekvieno bendrininko atsakomybė. Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia.

Atkreiptinas dėmesys, kad nėra bendrininkavimo apskritai. Baudžiamojo kodekso 24 straipsnis nurodo bendrus bendrininkavimo požymius, tačiau yra tik bendrininkavimas padarant konkretų Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytą nusikalstamą veiką. Todėl ir bendrininkavimo požymiai įrodinėtini tik konkrečios nusikalstamos veikos, dėl kurios pateiktas kaltinimas atžvilgiu. Pavyzdžiui, kaltinimas asmeniui buvo pateiktas ir jis nuteistas dėl bendrininkavimo padarant plėšimą, pasireiškusį mobilaus telefono pagrobimu, panaudojant fizinį smurtą, grupėje iš anksto susitarusių asmenų. Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio nuostatos, apibrėžiančios bendrininkavimą, nereikalauja, kad visi bendrininkai pilnai realizuotų jiems inkriminuoto nusikaltimo sudėtį. Bendrininkai gali būti pasiskirstę vaidmenimis. Tuo atveju tiesiogiai nusikaltimą padaro ne visi, o tik kai kurie bendrininkai (sudėtingas bendrininkavimas). Kitais atvejais visi ar kai kurie bendrininkai realizuoja tik dalį jiems inkriminuoto nusikaltimo sudėties požymių (paprastas bendrininkavimas). Galima, situacija, kai asmuo realizavo dalį numatytų plėšimo objektyviųjų požymių - dalyvavo pagrobiant mobilų telefoną, tačiau nenaudojo smurto. Tačiau esant kelių asmenų susitarimui padaryti plėšimą ir vaidmenų pasiskirstymui tarp bendrininkų, tai netrukdo kiekvieno bendrininko padarytą veiką vertinti kaip plėšimą.⁹⁰

Nusikalstamos veikos bendrininkai negali atsakyti už veiksmus, kurie nebuvo bendrininkų susitarimo dalyku. Tačiau būtina pažymėti, kad bendrininkai atsako už tuos veiksmus bei padarinius, kurie nebuvo tiesioginio susitarimo objektu, bet galėjo būti kitų bendrininkų

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241/2003

suvokiami ir numatomi. Pavyzdžiui, A.T. ir R.I. nuteisti už tai, kad veikdami bendrai su A.L. padarė plėšimą, panaudodami šaunamąjį ginklą. Kasaciniame skunde nuteistasis A.T. nurodė, kad teismai nepagrįstai jam inkriminavo plėšimą kvalifikuojantį požymį – šaunamojo ginklo panaudojimą, nes šis ginklas galėjo būti perdirbtas po nusikaltimo padarymo, be to, kasatorius nežinojo apie jo buvimą pas nusikaltimo vykdytoją ir galimą panaudojimą plėšimo metu. Ginklo panaudojimas plėšimo metu turi būti vertinamas kaip nusikaltimo vykdytojo A.L. ekscesas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi kasacinį skundą, konstatavo, kad vykdytojo ekscesas yra bendrininkų susitarimo ribų peržengimas, kai vykdytojas atlieka veiksmus, kurie savo pobūdžiu, apimtimi arba padarymo būdu neatitinka susitarimo turinio. Byloje nustatyta, kad nuteistieji tarėsi, kas kokius veiksmus atliks, ir A.T. žinojo, kad plėšimo metu bus naudojamas šaunamasis ginklas. Apklausias pirmosios instancijos teisme A.T. nurodė, kad išgirdęs šūvį suvokė, jog plėšimo metu naudojamas šaunamasis ginklas. Šie parodymai taip pat paneigia kasatoriaus argumentus dėl vykdytojo eksceso panaudojant šaunamąjį ginklą. Bylos duomenimis nustatyta, kad A.T. pirmas užėjo į parduotuvę ir iš kartoėjo prie kasos aparato, A.L.ėjo iš paskos, iššovė turėtu ginklu, o po šūvio A.T. nesutriko ir toliau tęsė savo nusikalstamą veiką. Taigi A.T., net ir supratęs, kad yra naudojamas šaunamasis ginklas, savo nusikalstamų veiksmų nenutraukė ir toliau grobė kasos aparatą. Ši aplinkybė rodo, kad jis pritarė tokiems bendrininko veiksmams, jam buvo priimtinas bet koks turto užvaldymo būdas, taip pat ir panaudojant šaunamąjį ginklą. Tai leidžia daryti išvadą, kad A.T. veikoje yra tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji bendrininkavimo požymiai padarant Baudžiamojo kodekso 180 straipsnio 3 dalyje numatytą nusikaltimą.⁹¹

Baudžiamojoje teisėje numatoma, kad susitarimo turinys darant nusikalstamą veiką gali būti pakoreguotas ir, jei tam pritaria kiti nusikalstamos veikos dalyviai, visi bendrininkai atsako pagal pakoreguotą susitarimą.⁹² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad taikant bendrininkavimo institutą, reglamentuojančias normas, teismas privalo atsižvelgti į tai, kad bendrininkai nusikaltimo darymo metu turi galimybę koreguoti susitarimo ribas.⁹³ Pavyzdžiui, S.Ū. pripažinta kalta padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalyje ir 180 straipsnio 1 dalyje. Kasaciniame skunde S.Ū. nurodė, kad nebuvo susitarimo pagrobti turtą, o tik padaryti sveikatos sutrikdymus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija,

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2011

⁹² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008, P. 92

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-423/2006

išnagrinęjusi kasacinį skundą nurodė, kad bylos medžiaga rodo, kad net ir tuo atveju, jei iš pradžių buvo susitarta tik panaudoti smurtą ir nesitarta dėl svetimo turto pagrobimo, įvykio vietoje bendrininkų susitarimas buvo sukoreguotas. Kasatorė stovėjo šalia ir matė, kad bendrininkai naudoja smurtą ir grobia Ž.T. turtą, ir savo nepritarimo tokiems kitų bendrininkų veiksams nereiškė. Ji stebėjo nusikaltimo eigą, o vėliau ir dalyvavo pasidalijant pagrobtą turtą. Susitarimas yra bendrininkavimo požymis. Susitarimas reiškia bendrininkavimą, jei jis sudaromas iki nusikaltimo padarymo ar jo metu. Byloje nustatyta ir to neneigia kasatorė, kad buvo susitarimas tarp jos ir kitų bendrininkų „pamokyti“ Ž.T. Šio susitarimo turinys ir ribos nėra tiksliai nustatytos, tačiau aišku, kad susitarimas sudarytas nusikalstamai veikai. Susitarimo pakoregavimas nusikaltimo darymo metu, kaip matosi iš bylos medžiagos, neišjungia bendrininkavimo. Tiesa yra galimas vykdytojų ekscesas. Tačiau bylos medžiaga (kasatorės elgesys nusikaltimo darymo metu) neduoda pagrindo tokiai išvadai. Esant bendrininkavimui visi bendrininkai atsako pagal vieną ir tą patį BK straipsnį. Todėl netenkinamas kasatorės prašymas perkvalifikuoti jos veiką į Baudžiamojo kodekso 189 straipsnį.⁹⁴

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, bendrininkai atsako ne tik tuos už veiksmus, kurie buvo bendrininkų susitarimo dalyku bei už tuos veiksmus ir padarinius, kurie nors ir nebuvo tiesioginio susitarimo objektu, bet galėjo būti kitų bendrininkų suvokiami ir numatomi.

3.1.3.1 Bendrininko ekscesas

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai vykdytojas nusikalstamos veikos padarymo procese nukrypsta nuo bendro susitarimo. Tuo tarpu kiti bendrininkai nežino ir nenumato, kad vykdytojas veiks kitaip, negu buvo sutarta. Bendrininkų tyčia, rengiant bendrą nusikalstamą veiką, būna nukreipta į kitą, negu padaro vykdytojas, nusikaltimą. Tokia situacija teorijoje apibūdinama kaip vykdytojo ekscesas. Taigi, esant vykdytojo ekscesui, kitų bendrininkų valinis ir intelektualus tyčios turinys apibūdinamas suvokimo nebuvimu, kad vykdytojas ruošiasi peržengti susitarimo ribas ir padaryti sunkesnę nusikaltimą. Tai reiškia, kad esant ekscesui neegzistuoja nei priežastinis ryšys tarp bendrininkų ir vykdytojo veiksmų, nei tyčia. Būtent šios aplinkybės sudaro pagrindą atleisti bendrininkus nuo atsakomybės už vykdytojo veiksmus, kurie nebuvo susitarimo dalyku.⁹⁵

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-409/2005

⁹⁵ Уголовное право. Общая часть: учебник / отв. ред. И. Я. Козаченко. 4-е изд., перераб. и доп. - Москва: Норма, 2008, С. 361

Teismų praktikoje taip pat pabrėžiama, kad atsižvelgiant į principinių bendrininkų baudžiamosios atsakomybės nuostatų derinimą su asmeninės kaltės, atsakomybės diferencijavimu, bausmės individualizavimu, teisingu nubaudimu ir kitais baudžiamosios teisės principais esminę reikšmę turi Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalies nuostata, kad bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas veikas, kurias apima jų tyčia. Tai reiškia, kad vykdytojas ir kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausomumo nuo vykdytojo atsakomybės. Nurodyta įstatymo nuostata reiškia ir tai, kad bendrininkai neatsako už vykdytojo ekscesą, t.y. už tokius vykdytojo veiksmus, kurie turi ryšį su bendrai daroma veika, bet neapimami bendrininkų tyčia.⁹⁶

Teismams, nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl bendrininkavimo, dažnai kyla poreikis nagrinėti ar tam tikru atveju vieno iš bendrininko veiksmai nesudaro eksceso. Pavyzdžiui, *T.J. pripažintas kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 5 dalį, 272 straipsnio 2 dalį. T.J. nuteistas už tai, kad savo veiksmais palenkė S.R. ir P.B., veikiant grupėje iš anksto susitarusių asmenų, apiplėšti O.G. T.J. kasaciniame skunde nurodė, jog jis išgertuvių metu pasakojo R.R. apie O.G., kaip turtingą žmogų, kuriam jis anksčiau parduodavo spalvoto metalo laužą, tačiau jo apiplėšti nesiūlė, o kalbėjo apie jį visai kitais tikslais. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi kasacinį skundą, nurodė, kad Lietuvos apeliacinis teismas nuteisdamas T.J. dėl kurstymo padaryti plėšimą iš O.G., rėmėsi T.J., S.R. ir R.R. parodymais, duotais parengtinio tardymo metu. Visų šių asmenų apklausos protokoluose vartojamas žodis “apiplėšti”. Tačiau nei S.R. nei R.R. savo parodymuose nepaaiškina kaip jie suprato žodį “apiplėšti”. Šio žodžio turinys bendrinėje kalboje ir teisėje gali skirtis. T.J., S.R. ir R.R., nebūdami teisininkai, galėjo šį terminą suprasti plačiau, negu jis aiškinamas baudžiamojoje teisėje. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad kaltinamieji parodymus davė rusų kalba ir jie buvo verčiami į lietuvių kalbą dalyvaujant vertėjui. Rusų kalboje žodis “apiplėšti” turi du atitikmenis - “razboj” ir “ograblenije”. Vienas jų reiškia plėšimą, kitas atvirąją vagystę. Tai kad pats nusikaltimas prieš O.G. S.R. ir P.B. padarytas plėšimo būdu, dar neįrodo, kad T.J. kurstė panaudoti prieš O.G. smurtą, grasinimus ar pasinaudoti bejėgiška jo būkle, ko reikalauja įstatymas. Pats gi T.J. apklaustas įtariamuoju teigė, kad siūlė jėga išplėšti O.G. portfelį jam iš rankų, nes šis yra silpnas ir nedidelio ūgio, smulkaus kūno sudėjimo. Šie jo parodymai nėra paneigti nagrinėjant bylą teisme. Tai, kad S.R. ir P.B. plėšimo būdu, panaudodami šaunamąjį ginklą, pagrobė O.G. turtą, dar nepatvirtina, kad*

⁹⁶ Šiaulių apygardos teismo 2008 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-21-64/2008

*kurstymas buvo būtent plėšimo būdu pagrobti nukentėjusiojo turtą. Kadangi nusikaltimas įvykdytas nežinant T.J., šioje dalyje pilnai įmanomas vykdytojų ekscesas.*⁹⁷

Baudžiamojo kodekso autoriai laikosi nuomonės, kad ne tik vykdytojas, bet ir kuris nors kitas bendrininkas gali pažeisti tarpusavio susitarimą dėl bendros nusikalstamos veikos, pavyzdžiui, siekti kitų padarinių, atlikti neaptartus ir bendrai nusikalstamai veikai nereikalingus veiksmus. Todėl galimas kiekvieno bendrininko ekscesas, už kurį atsakoma asmeniškai.⁹⁸ Šią poziciją palaiko ir prof. dr. A.Gutauskas.⁹⁹

Tačiau rusų mokslininkai laikosi priešingos pozicijos. Anot rusų mokslininkų, tuo atveju, jeigu organizatoriaus arba padėjėjo elgesys neatitinka jiems priskirto vaidmens, peržengia susitarimo ribas, vykdytojui labai sudėtinga, praktiškai neįmanoma pasiekti pageidaujama rezultata. Abejotina ar tokius bendrininkų veiksmus galima vertinti kaip bendrininkavimą, siekiant visiems bendro rezultato. Tų bendrininkų, kurie nevykdo bendro susitarimo, daro viską kitaip, atžvilgiu, galima kelti klausimą apie savanorišką atsisakymą daryti nusikalstamą veiką. Tačiau jeigu, bendrininkai, darant bendrą nusikalstamą veiką, atlieka visus sutartus veiksmus bei tuo pačiu paraleliai padaro savarankišką nusikalstamą veiką, tokiu atveju savarankiška nusikalstama veika nebus susijusi priežastiniu ryšiu su bendrai daroma nusikalstama veika. Baudžiamoji atsakomybė tokiems bendrininkams už nusikaltimus, kurie nebuvo susitarimu dalyku kyla individualiai.¹⁰⁰

Pažymėtina, kad vykdytojo ekscesu nebus laikomas toks vykdytojo elgesys, kuris nors ir skirdamasis nuo bendrininkų numatytos, sutartos veikos nekeičia kėsinimosi esmės, todėl neturi reikšmės numatytos ir realizuotos veikos kvalifikavimui.¹⁰¹ Analogiškos pozicijos laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: *„Kasatorius prašo perkvalifikuoti veiką iš Baudžiamojo kodekso 272 straipsnio 2 dalį į Baudžiamojo kodekso 271 straipsnio 2 dalį, nes organizavo ne plėšimą, o vagystę. Kasatorius teigia, kad nežinojęs, jog jo bendrininkas turi ginklą. <...> Nežinojimas dėl kito bendrininko ginklo turėjimo pats savaime dar nepaneigia turto užvaldymo smurtu būdo suvokimo ir pritarimo. Lemiamą reikšmę išvadai dėl vykdytojo eksceso turi ne paties ginklo turėjimo suvokimas, o smurtinio užvaldymo būdo galimybės suvokimas ir pritarimas jam. Ta prasme teisingam veikos kvalifikavimui labai svarbią reikšmę turi susitarimo tarp bendrininkų*

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 1999 m. vasario mėn. 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-56/1999

⁹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 157-158

⁹⁹ A. Gutauskas. Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Juridprudencija. 2006, Nr. 7(85)

¹⁰⁰ Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., заслуженного деятеля науки РФ А.И. Коробеева. Т. 1: Преступление и наказание. - Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2008, С. 616

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 169

pobūdžio įvertinimas. Iš bylos medžiagos aiškėja, kad susitarimas nebuvo detalizuotas, t.y. nebuvo tiksliai aptartos susitarimo ribos. Tai nurodė abu teisiajamieji. Aiškus buvo tik galutinis tikslas: užvaldyti konkretų svetimą automobilį — juodos spalvos „VW Passat“ iš konkrečios vietos — Pagėgių m. garažų. Buvo parodytas konkretus garažas (antroje eilėje pirmas garažas), į kurį šiuo automobiliu atvyks du vaikinai. Taigi iš bylos medžiagos aišku, kad kasatorius žinojo, jog mašinos garaže nėra, ir tuo tarpu slapta nėra ką vogti. Taip pat kasatorius žinojo, kad nurodyta mašina į garažą greitu laiku grįš ir joje bus du vaikinai. <...> Visa ši informacija duoda pagrindo teigti, kad esamomis sąlygomis slaptas ar atviras, bet nesmurtinis mašinos pagrobimas būtų apsunkintas. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad nebuvo aptikti jokie garažo vartų laužimai ar atidarymai, taip pat automobilio vagystei pritaikyti įrankiai. Taigi atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes labai tikėtina, kad susitarta automobilį užvaldyti dar neužrakinus garažo ir nepasišalinus automobiliu važiuavusiems žmonėms. O tokiomis sąlygomis užvaldyti automobilį be smurto nėra paprasta. Tai galėtų reikšti, kad bendrininkams buvo priimtinas bet koks automobilio užvaldymo būdas, net ir smurtas. Įvertinusi šią byloje esančią medžiagą, kolegija laiko, kad pagrobiant automobilį „VW Passat“ V.Stanius neperžengė susitarimo ribų. Tas faktas, jog kasatorius nežinojo, kad V.Stanius turi ginklą, dar nereiškia, kad susitarimas neapėmė svetimo turto užvaldymo smurtu būdo. Taigi nėra pagrindo perkvalifikuoti kasatoriaus veiksmų.“¹⁰²

Prof. dr. A.Gutauskas taip pat pabrėžia, kad gali pasitaikyti atveju, kai vykdytojas padaro lengvesnę nusikalstamą veiką nei buvo susitarta su kitais bendrininkais, pavyzdžiui, vietoj plėšimo padaro vagystę. Kyla vykdytojo ekscesas vagystės atžvilgiu klausimas. Atsakymą galima rasti dar XIX am. rusų mokslininkų darbuose. Anot I.J.Heifeco, jeigu kurstymas buvo nukreiptas padaryti sunkesnę nusikalstamą veiką, o vykdytojas padaro mažesnio sunkumo nusikalstamą veiką, tai kurstytojo kaltės klausimas turėtų būti sprendžiamas išskirtinai pagal vykdytojo padarytą nusikalstamą veiką. Kurstęs plėšti kurstytojas turėtų atsakyti už vagystę. Kurstomos nusikalstamos veikos likutis turėtų būti vertinamas tik kaip tyčios iškelimas aikštėn, už kurią atsakomybė kilti negali.¹⁰³

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, daroma išvada, kad bendrininko eksceso esmė yra tai, kad bendrininkaujant pažeidžiamas susitarimas, t.y. vienas iš bendrininkų peržengia susitarimo ribas.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m.spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–563/2000

¹⁰³ A. Gutauskas. Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85)

3.2 Tyčia kaip bendrininkavimo požymis

Baudžiamasis įstatymas numato, kad bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Taigi, įstatyme imperatyviai nustatyta, kad bendrininkavimas yra tyčinė veikla.

Tyčia esant bendrininkavimui yra tai, kad asmuo, kuriam inkriminuotas nusikaltimas, suvokia, kad daro pavojingą veiką ir nori ją daryti arba dar ir numato galimus padarinius, tačiau tyčia esant bendrininkavimui tuo neapsiriboja. Svarbus ir kitas bendrininkų tyčios aspektas: kiekvienas bendrininkas suvokia, kad daro nusikalstamą veiką ne vienas, o bendrai su kitais asmenimis tam tikru būdu prie jos prisidėdamas.¹⁰⁴

Subjektyviajai bendrininkavimo pusei būdinga ne tik atitinkamas psichinis santykis su bendrai daroma nusikalstama veika ir jos padariniais, bet ir atitinkami vidiniai santykiai tarp bendrininkų. Tai yra pabrėžiama ir teismų praktikoje: *„Tyčios bendrininkaujant esmė yra tame, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, kad jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis jam inkriminuoto nusikaltimo padaryme, kėsinaisi į tą patį objektą, supranta, kad savo veiksmais vykdytojui (ar kitiems bendrininkams) sudaro būtinas sąlygas padaryti nusikalstamą veiką, o vykdytojo veiksmai nulemti kitų bendrininkų veiksmų. Kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali ir jos turinys priklauso nuo bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką vaidmens. Tyčia padaryti nusikalstamą veiką bendrininkaujant yra susitarimo, kuris sudaromas tarp bendrininkų iki nusikaltimo padarymo ar jo metu, pasekmė.“*¹⁰⁵

Tyčinio bendrininkų veiklos pobūdžio nurodymas Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje reiškia, kad bendrininkavimas negalimas neatsargių nusikaltimų atveju. Pabrėžtina, kad tuo atveju, kai kelių asmenų veikos buvo reikšmingos baudžiamosios teisės požiūriu ir yra būtinos padarinių atsiradimo sąlygos, kiekvienas iš tokių asmenų atsako už visus neatsargiai sukeltus nusikalstamus padarinius. Pavyzdžiui, *E.K. pripažintas kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 1 dalį. Tuo pačiu teismo nuosprendžiu N.Z., vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 39 straipsniu, nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 1 dalyje, padarymą atleistas ir baudžiamoji byla jam nutraukta.*

¹⁰⁴ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. - Vilnius: Justitia, 2008, P. 91

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2009

E.K. kasaciniame skunde nurodė, kad bendrininkavimas nusikaltimuose, numatytuose Baudžiamajame kodekse 281 straipsnyje, yra neįmanomas, nes jų subjektyvioji pusė pasireiškia neatsargia kaltės forma, todėl negalima situacija, kad keli asmenys už tą patį KET pažeidimą būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Vadinasi, kasatorius situaciją, kai du asmenys pažeidę iš esmės tuos pačius KET reikalavimus bei sukėlę tuos pačius padarinius, pripažinti kaltais padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 1 dalyje, vertina kaip bendrininkavimo konstatavimą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų baigiamuosiuose aktuose.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija konstatavo, <...> tai, kad toje pačioje baudžiamojoje byloje du asmenys pripažinti kaltais neatsargiai sukėlę eismo įvykį, kurio metu buvo sutrikdyta kitų žmonių sveikata, nesudaro jokių prielaidų išvadai apie bendrininkavimo konstatavimą. Kita vertus, tai, kad tos pačios pasekmės sukeltamos kelių asmenų nusikalstamais veiksmais, padarytais tuo pačiu metu, toje pačioje vietoje, savaime nereiškia, kad tai yra bendrininkavimas. Ši nusikalstamos veikos padarymo forma konstatuojama tik esant įstatyme nustatytai objektyvių ir subjektyvių bendrininkavimo požymių visumai (Baudžiamojo kodekso 24, 25 straipsniai). Taigi teismai, pripažindami E.K., N.Z. kaltais padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 1 dalyje, bendrininkavimo instituto nuostatų nepažeidė.¹⁰⁶

Tačiau, kai kurių Vakarų Europos šalių baudžiamuosiuose įstatymuose yra numatyta, kad baudžiamoji atsakomybė už bendrininkavimą galima ir neatsargiuose nusikaltimuose. Tai sudaro pagrindą panagrinėti šios pozicijos pagrįstumą ir galimybę neatsargaus bendrininkavimo modelį pritaikyti Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, Prancūzijos, Anglijos, Italijos, Lenkijos baudžiamieji įstatymai bei doktrina pripažįsta bendrininkavimą ne tik tyčiniuose, bet ir neatsargiuose nusikaltimuose.

Panagrinėkime Prancūzijos baudžiamojoje teisėje pateikiamo neatsargaus bendrininkavimo pavyzdį: keleivis kursto automobilio vairuotoją viršyti leistiną greitį, dėl ko vairuotojas nesuvaldęs automobilio partrenkia pėsčiąjį. Pagal Prancūzijos suformuotą teismų praktiką, keleivis provokavęs viršyti greitį bus laikomas neatsargaus nusikaltimo kurstytoju, o vairuotojas – vykdytoju. Tačiau kyla pagrįstų abejonių dėl tokios pozicijos pagrįstumo.

Pripažinimas, kad bendrininkavimas galimas ir neatsargiuose nusikaltimuose prieštarauja šio instituto esmei ir įstatymo lygmeniu įtvirtintai bendrininkavimo sampratai. Nagrinėjant šį

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-430/2007

klausimą būtina prisiminti, kad tyčinis nusikaltimas galimas tik tuomet, kai asmuo veikia, turėdamas tikslą padaryti nusikaltimą, tuo tarpu neatsargaus nusikaltimo inkriminavimo klausimas kyla tik tuomet, kai asmuo neturėjo nusikalstamų ketinimų ir nusikalstami padariniai kyla dėl aplaidžių ar nerūpestingų asmens veiksmų. Sunku įsivaizduoti, kad asmuo, veikęs neatsargiai, neturėdamas nusikalstamų ketinimų, tyčia bendrininkauja nusikaltimo padaryme, t.y. jeigu asmuo neketino ir nesiekė padaryti nusikaltimo, jis negali tyčia, organizuoti, kurstyti ar padėti vykdytojui padaryti nusikaltimą. Neatsargi kaltė eliminuoja bendrininkų žinojimą apie kitų asmenų veiksmus, t.y. tarp bendrininkų veiksmų nėra vidinio suderinamumo.

Reikalavimas pagal kurį bendrininkavimas galimas tik tyčiniuose nusikaltimuose, kyla iš pagrindinio šio instituto požymio – veiksmų bendrumo. Bendrumas esant bendrininkavimui reiškia ne atsitiktinį veiksmų ar neveikimo sutapimą, bet tokius veiksmus, kurie nukreipti bendro, vieningo ir nedalomo rezultato pasiekimo link. Be to, kiekvieno bendrininko veiksmai priešastinių ryšių turi būti susiję su šių veiksmų rezultatu, t.y. kilusiais padariniais arba padaryta nusikalstama veika. Neabejotina, kad neatsargaus nusikaltimo atveju negalima kalbėti apie kelių asmenų tikslą pasiekti bendrą nusikalstamą rezultatą. Įvertinus tą aplinkybę, kad neatsargaus nusikaltimo atveju padariniai kyla neatsargiai, todėl tikslas pasiekti nusikalstamus padarinius apskritai neegzistuoja. Taigi keliems asmenims padarius neatsargų nusikaltimą, jų veiksmuose nebus bendrininkavimui būtino veiksmų bendrumo požymio (paminėtina kad čia kalbama bendrumą baudžiamosios teisės prasme, o ne socialine šio žodžio prasme), todėl nebus ir bendrininkavimo.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta aukščiau, autorė, nesutinka su tais mokslininkais, kurie mano esant tikslinga pakeisti Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį, siekiant numatyti baudžiamąją atsakomybę už bendrininkavimą tiek tyčiniuose, tiek neatsargiuose nusikaltimuose.

Rusų mokslininkai teigia, kad bendrininkavimas, pagal bendrą taisyklę galimas tik esant tiesioginei bendrininkų tyčiai, kadangi kelių asmenų intelektualių ir fizinių pastangų apjungimas bendrai nusikaltimai veikai padaryti sunkiai įsivaizduojamas nesant noro padaryti bendrą nusikalstamą veiką. Vis dėl to, jie neneigia bendrininkavimo esant netiesioginei tyčiai. Netiesioginė tyčia bendrininkavimui būdinga tuomet, kai padaroma nusikalstama veika, kurios sudėties požymius galima realizuoti tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, pavyzdžiui, materialios sudėties, kuriose tikslas nėra numatytas kaip būtinas elementas. Esant formaliai nusikaltimo sudėčiai, taip pat esant nusikaltimams, kurių dispozicijose tikslas yra būtinas elementas, bendrininkavimas galimas tik esant tiesioginei tyčiai.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Российское уголовное право. В двух томах. Том 1. Общая часть / Под ред. проф. А.И. Рагога. - Москва: Профобразование, 2005, С. 259

Panašios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „įstatyme imperatyviai nustatyta, kad bendrininkavimas – tyčinė nusikalstama veika, tačiau šios kaltės galimi variantai (rūšys) bendrininkavimo atveju – tiesioginė ar (ir) netiesioginė tyčia – nenurodyti. Sisteminiis bendrininkavimo instituto nuostatų (Baudžiamojo kodekso 24–26 straipsnių, 23 straipsnio 3 dalies) aiškinimas suponuoja išvadą, kad organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veiksmų pobūdis, paskirtis, kryptingumas, susitarimas veikti bendrai, jų veiklos rezultatai ir kt. rodo, kad šie bendrininkai siekia sudaryti galimybes numatytai Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje bendrai nusikalstamai veikai padaryti, nori ir siekia, kad vykdytojas (vykdytojai) ją padarytų. <...> Taigi bendrininkų veikla iki bendros nusikalstamos veikos sudėties, numatytos Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje, požymių realizavimo galima tik tiesiogine tyčia. Jei Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytos tyčinės nusikalstamos veikos sudėties požymius bendromis pastangomis realizuoja keli asmenys – bendravykdytojai, tokio bendrininkavimo tyčios rūšies – tiesioginės, netiesioginės tyčios – galimybės priklauso ir nuo minėtos sudėties subjektyviosios pusės aprašymo įstatyme pobūdžio ar ypatumų. Tais atvejais, kai įstatyme nenurodyta, kad veika padaroma tiesiogine tyčia, kai nusikalstamos veikos motyvas ar tikslas nėra būtini sudėties požymiai, tai tokia veika gali būti padaroma ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia. Taigi, jei tokią veiką padaro bendrininkų grupė, kurią sudaro tik bendravykdytojai, bendrininkavimas netiesiogine tyčia yra galimas.“¹⁰⁸

Tačiau mokslinėje literatūroje kai kurie autoriai išreiškė nuomonę, kad bendrininkavimas galimas tik esant tiesioginei tyčiai. A.P.Kozlovas nurodo, kad darant nusikaltimą netiesiogine tyčia, kyla šalutinės pasekmės, tuo tarpu pasekmės, kurių iš tikrųjų buvo siekiama baudžiamąja teisine prasme bei kvalifikavimo atžvilgiu lieka nuošalyje. Nusikalstamos veikos padarymo netiesiogine tyčia schema yra labai paprasta ir pasireiškia tuo, kad asmuo nukreipia savo veiksmus pageidaujamo rezultato pasiekimo link, tuo pačiu suvokdamas, kad jo veiksmai sukels ir šalutinius padarinius. Netiesioginė tyčia negali sukurti to išorinio ir vidinio suderinamumo tarp pavienių asmenų veiksmų, kuris būdingas ir būtinas bendrininkavimui. A.P.Kozlovas pabrėžia, kad pagal vyraujančią bendrininkavimo doktriną, kuri akcentuoja visiems bendrininkams būdingą požymį – vieningą rezultatą, kurio siekia visi bendrininkai bendrais veiksmais, bendrininkavimas netiesiogine tyčia negalimas. Pripažinus tą aplinkybę, kad bendrininkavimas galimas ir esant

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008

netiesioginei tyčiai, tuomet būtina pripažinti kad bendras pasiektas rezultatas, nėra kai kurių bendrininkų veiksmų tikslas.¹⁰⁹

Nepaisant visų teorijoje kylančių diskusijų, pagal galiojančią doktriną ir formuojamą teismų praktika, bendrininkavimas galimas ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia. Be abejo, bendrininkavimui būdingesnė tiesioginė tyčia, kadangi bendrininkams daugiau galimybių sujungti savo veiksmus ir pasiekti bendrą nusikalstamą rezultatą yra tuomet, kai to siekiama aktyviomis kryptingomis pastangomis, o ne tik sąmoningai leidžiant kilti pavojingiems padariniams. Konkrečią kiekvieno bendrininko tyčios rūšį, jos turinį nulemia jo vaidmuo darant bendrą nusikalstamą veiką, todėl vieni tos pačios nusikalstamos veikos dalyviai gali veikti tiesiogine, kiti – netiesiogine tyčia.¹¹⁰

3.2.1 Bendrininkavimo intelektualus tyčios turinys

Bendrininkavimo intelektualų tyčios turinį sudaro šie elementai:

- 1) kiekvieno bendrininko suvokimas, kad jis dalyvauja bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje ir padeda vienas kitam;
- 2) supratimas, kad visi bendrininkai kėsinaisi į tą patį objektą;
- 3) vykdytojo motyvų, tikslų bei daromų veiksmų ir siekiamų bendrų nusikalstamo pobūdžio padarinių suvokimas;
- 4) jei bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje vykdytojas turi atitikti specialiuosius šios veikos subjekto požymius, tokie požymiai turi būti žinomi bei suprantami ir kitiems bendrininkams;
- 5) supratimas, kad savo veiksmais (neveikimu) vykdytojui ar kitiems bendrininkams sudaromos būtinos sąlygos padaryti nusikalstamą veiką;
- 6) vykdytojo žinojimas, kad bent vienas kitas asmuo – bendrininkas sudaro jam sąlygas padaryti nusikalstamą veiką ir siekti bendrai numatyto tikslo;
- 7) priežastinio ryšio tarp vykdytojo veikos ir jos padarinių suvokimas;
- 8) priežastinio ryšio tarp vykdytojo ir kitų bendrininkų veiksmų (neveikimo) suvokimas, t.y. supratimas, kad vykdytojo veiksmai nulemti ar iš esmės sąlygoti kitų bendrininkų veiksmų (neveikimo);

¹⁰⁹ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 67-68

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 157

9) suvokimas, kad nusikalstama veika daroma bendrai, turi būti abipusis bent tarp dviejų asmenų.

Tačiau pažymėtina, kad kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali ir jos turinys priklauso nuo bendrininko vaidmens, pobūdžio darant nusikalstamą veiką, nuo to, kaip nusikalstamos veikos požymius atspindi jo sąmonė, valia.¹¹¹

Rusų mokslininkai išskiria trys intelektualaus tyčios turinio elementus:

- Suvokimas, kad nusikalstama veika padaroma kelių asmenų bendrais veiksmais;
- Visų bendrininkų veiksmai nukreipti į tos pačios, o ne skirtingų nusikalstamų veikų padarymą;
- Kiekvienas bendrininkas suvokia, ne tik savo, bet ir kitų bendrininkų veiksmų pavojingą pobūdį.

Aukščiau nurodytus tris kriterijus rusų mokslininkai apibūdina kaip bendrininkavimo subjektyvaus požymio, vadinamo tarpusavio žinojimas, sudėtinius elementus.¹¹² Trečias elementas teisės teorijoje dar skirstomas į šiuos tris kriterijus: savo veiksmų visuomeninio pavojaus suvokimą; kitų bendrininkų veiksmų visuomeninio pavojaus suvokimą; bendrų pavojingų pasekmių kilimo galimybės ar neišvengiamumo numatymą. Anot rusų mokslininkų, bendrumo suvokimas pasireiškia bendrininko žinojimu, kad jo pastangos padaryti nusikalstamą veiką yra papildomos bent vieno kito asmens pastangomis.¹¹³

Pabrėžtina, kad suvokimo apimtis, visų bendrai daromo nusikaltimo detalių atžvilgiu, gali būti neapibrėžta ir kiekvieno bendrininko skirtinga. Neabejotina, kad nėra būtina žinoti visas bendrai daromo nusikaltimo detales, pakanka suvokti pagrindinius nusikalstamos veikos sudėties požymius.¹¹⁴

Todėl bendrininkai turi suvokti visus bendrininkavimo, apibūdinto Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje, ir bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėties požymius. Jei kurios nors sudėties, numatytos konkrečiame Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnyje, požymio bendrininkas, skirtingai nuo kitų asmenų, dalyvaujančių bendroje nusikalstamoje veikos, nesuvokė ar nenumatė, jo veika negali būti kvalifikuojama pagal tą patį Baudžiamojo kodekso straipsnį ar jo dalį. Šiame kontekste paminėtina jau šiame darbe nurodytą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

¹¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 157-158

¹¹² Уголовное право России. Общая часть. 2-ое изд., испр. и доп. -Москва: Юстицинформ, 2010, С. 237

¹¹³ Уголовное право. Общая часть. Часть особенная. Учебник / Под общ. ред. проф. Л.Д. Гаухмана, проф. Л.М. Колодкина и проф. С.В. Максимова. -Москва: Юрипруденция, 1999, С. 151

¹¹⁴ Уголовное право. Общая часть: учебник / отв. ред. И. Я. Козаченко. 4-е изд., перераб. и доп. - Москва: Норма, 2008, С. 333

Baudžiamųjų bylų skyriaus 1999 m. vasario mėn. 23 d. nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-56/1999, kurioje teismas konstatavo vykdytojo ekscesą, remdamasis būtent aukščiau nurodytu pagrindu, t.y. kurstytojas kurstė padaryti vagystę, o buvo padarytas plėšimas, tuo tarpu kurstytojas nesuvokė ir negalėjo numatyti, kad vykdytojai vagystės metu panaudos smurtą, t.y. įvykdys plėšimą.

Tokia taisyklė taikytina konkrečiame Baudžiamojo kodekso straipsnyje numatytos tiek pagrindinės, tiek kvalifikuotos sudėties požymių atžvilgiu. Kartu paminėtina, kad bendrai daromos nusikalstamos veikos požymiai, susiję tik su atskirų bendrininkų asmenybe, negali būti kvalifikuojami kitiems bendrininkams, nors jų ir buvo suprasti. Analogiškos išvados yra pateikiamos ir teismų praktikoje nagrinėjant konkrečias bylas, kuriose kaltinamieji ar nuteistieji ginčija vienokio ar kitokio nusikalstamos veikos požymio suvokimą: *„Tų asmenų, kurie žinojo apie įrankį ir numatė jo panaudojimo galimybę, taip pat tų, kurie apie tai nežinojo, tačiau, panaudojant įrankį, tam neprieštaravo ir tęsė savo nusikalstamus veiksmus, veika kvalifikuojama kaip plėšimas panaudojant nešaunamąjį ginklą, peilį, ar kitą specialiai žmogui sužaloti pritaikytą daiktą. Kolegija laiko nustatyta, kad abu kaltinamieji girtavo, pritrūko pinigų ir jie vieningai nutarė pinigų gauti. <...> Peilio pasiėmimui nakties metu einant į miestą ieškoti pinigų pritarė abu kaltinamieji. Kaltinamųjų išėjimo į miestą tikslą atskleidžia faktinė aplinkybė, kad kaltinamieji pamatę nukentėjusį, iš karto veikė sutartinai ir vieningai, tai yra, kurį laiką sekė ir užpuolė nukentėjusį ir pastarojo atžvilgiu naudojo fizinį smurtą, o po to pagrobė nukentėjusiojo turtą. Šioje dalyje abiejų kaltinamųjų parodymai iš esmės sutampa. Iš to seka, kad kaltinamieji R.C. ir V.R. iš anksto susitarė mieste panaudojant fizinį smurtą pagrobti svetimą turtą, o kaip fizinio smurto panaudojimo priemonę panaudoti peilį. Kaltinamasis R.C. ne tik, kad neprieštaravo, tačiau tam ir pritarė. Todėl kaltinamasis R.C. pagal išankstinį susitarimą su kaltinamuoju V.R. pasiruošė svetimo turto užvaldymo tikslu panaudoti peilį“*.¹¹⁵

Tačiau teisinėje literatūroje kyla tam tikrų diskusijų sprendžiant klausimą, ar visi bendrininkai turi žinoti apie kiekvieno iš jų dalyvavimą darant bendrą nusikalstamą veiką. Vieni autoriai laikosi pozicijos, jog, siekiant nustatyti bendrininkavimą, būtina, kad visi bendrininkai žinotų, apie kitus, prisijungusius prie bendros nusikalstamos veikos, dalyvius ir jų veiksmus (dvišalis arba daugiašalis objektyvus ryšys tarp visų bendrininkų). Kiti autoriai, nurodo, kad tam

¹¹⁵ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-245/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika 2005 Nr. 23.

tikrais atvejais vykdytojas gali nežinoti apie prisijungusių prie bendros nusikalstamos veikos bendrininkų veiksmus (vienpusis objektyvus ryšys).¹¹⁶

Vis dėl to, šiuo metu yra laikomasi nuomonės, kad siekiant nustatyti bendrininkavimą nėra būtina, kad kiekvieno bendrininko tyčia apimtų kitų bendrininkų veikas. Bendrininkavimas yra tuomet, jeigu asmuo žino bent apie vykdytojo nusikalstamus veiksmus, nėra būtina žinoti kitų bendrininkų veiksmų pobūdžio, jų dalyvavimo intensyvumo ir vaidmens. Kiekvieno bendrininko tyčia turi apimti vykdytojo veiksmus, kadangi vykdytojo padarytas nusikaltimas, nulemia kitų bendrininkų veiksmų kvalifikaciją.¹¹⁷

Todėl, esant bendrininkavimui visada, būtina nustatyti, kad visi bendrininkai žinojo apie nusikalstamos veikos vykdytojo egzistavimą. Tačiau tai nereiškia, kad visi bendrininkai privalo žinoti vykdytojo asmenybę bei asmens tapatybės duomenis (pažinoti, bendrauti, būti susipažinę, žinoti vardą, pavardę ir pan.), pakanka suvokti, kad toks vykdytojas yra ir kad būtent jis realizuos rengiamos nusikalstamos veikos sudėties požymius.¹¹⁸ Tokios pat pozicijos laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: *“Atmestini kasatoriaus teiginiai, jog tai, kad jis nežinojo visų nusikaltime dalyvaujančių asmenų, pašalina jo atsakomybę. Pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalį bendrininkavimas yra tyčinis dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių įstatymo nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Įrodinėti subjektyvieji bendrininkavimo požymiai yra tyčia, kurios esmė yra tai, jog kiekvienas bendrininkas suvokia, kad jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis jam inkriminuoto nusikaltimo padaryme. Kaltininkui nebūtina žinoti visų nusikaltimo bendrininkų. Jo, kaip bendrininko, atsakomybei kilti pakanka to, kad jis suvokia, jog nusikaltimą daro bendrai su kitais asmenimis. Apeliacinės instancijos teismas teisingai nustatė, kad A.N. suvokė, jog nusikaltime dalyvaus V.P., A.B., R.S.L. ir kiti asmenys, nors jų tapatybės bei vaidmenų nežinojo. Nuteistojo A.N. tyčia apėmė bendrą nusikalstamą rezultatą – svetimo turto pagrobimą.”*¹¹⁹

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, darytina išvada, kad bendrininkavimo atveju turi būti suvokiama, vertinama ne tik savo, bet ir kitų asmenų - bendrininkų veika bei jos pasekmės. Jei tai nesuvokiama – kiekvienas asmuo daro „savo“ nusikaltimą, už kurį kiekvienas atsako individualiai.

¹¹⁶ Российское уголовное право. Общая часть / Под ред. В.С. Комиссарова. - Санкт - Петербург: Питер, 2005, С. 253

¹¹⁷ Российское уголовное право: учебник, в 2 т., Т. 1, Общая часть. Под ред. Л.В. Иногамова-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Рарога. - Москва: Проспект, 2008, С. 243

¹¹⁸ Уголовное право.Общая часть: учебник / отв. ред. И. Я. Козаченко. 4-е изд., перераб. и доп. - Москва: Норма, 2008, С. 332

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2004

3.2.2 Bendrininkavimo valinis tyčios turinys

Valinį tyčios bendrininkaujant turinį sudaro: 1) bendrininko noras veikti kartu su kitais bendrininkais ir siekis sujungti savo nusikalstamas pastangas su kitų asmenų, dalyvaujančių toje pačioje nusikalstamoje veikoje veiksmais (neveikimu); 2) bendrų nusikalstamų padarinių siekimas ar sąmoningas leidimas tokiems padariniams atsirasti.¹²⁰

Vieni rusų mokslininkai valinį tyčios turinio elementą apibūdina kaip norą pasiekti visiems bendrininkams vieningą nusikalstamą rezultatą, arba sąmoningą leidimą tokiam rezultatui atsirasti.¹²¹ Kiti rusų mokslininkai valinį tyčios turinį apibūdina kaip bendrininkų veiksmų suderinamumą, kuris pasireiškia abipusiu ketinimu ir asmens noru dalyvauti bendros nusikalstamos veikos padaryme. Veiksmų suderinamumas parodo subjektyvųjį veiksmų bendrumo elementą, t.y. visiems bendrininkams būdingą ir būtiną tarpusavio psichinį ryšį, kuris charakterizuoja jų veiksmus iš subjektyviosios pusės.¹²²

Rusų mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad būtent valinio tyčios turinio ypatumai parodo, jog bendrininkavimas galimas tik esant tiesioginei tyčiai. Nėra bendrininkavimo jeigu kurstytojas ar padėjėjas veikė netiesiogine tyčia. Bendrininkas suvokdamas, kad jo veiksmai sudaro sąlygas bendros nusikalstamos veikos padarymui, negali sąmoningai numanyti, kad dalyvauja bendrai su kitais asmenimis. Jeigu bendrininkas padeda arba kursto padaryti nusikaltimą, tai jis kryptingai to nori ir siekia, t.y. veikia tiesiogine tyčia. Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, analogišką poziciją išreiškė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. gruodžio 23 d. nutartyje, priimtoje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008, nuroydamas, kad „*sisteminis bendrininkavimo instituto nuostatų aiškinimas suponuoja išvadą, kad organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veiksmų pobūdis, paskirtis, kryptingumas, susitarimas veikti bendrai, jų veiklos rezultatai ir kt. rodo, kad šie bendrininkai siekia sudaryti galimybes numatytai Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje bendrai nusikalstamai veikai padaryti, nori ir siekia, kad vykdytojas (vykdytojai) ją padarytų. Taigi bendrininkų veikla iki bendros nusikalstamos veikos sudėties, numatytos Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje, požymių realizavimo galima tik tiesiogine tyčia.*“¹²³

¹²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 157-158

¹²¹ Уголовное право России: Учебник для вузов. Том 1. Общая часть / под ред. д.ю. н., проф. А.Н. Игнатова и д. ю. н., проф. Ю. А. Красикова. - Москва: Норма, 2005, С. 260

¹²² Уголовное право России. Общая часть. 2-ое изд., испр. и доп. -Москва: Юстицинформ, 2010, С. 237

¹²³ Lietuvos Aukščiausiasis teismas baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008

Todėl, bendrininkavimas galimas ten, kur vienodai suvokiamas daromos veikos, jos padarinių bendrumas bei visi bendrininkai nori veikti bendrai.

3.3 Kiti bendrininkavimo subjektyvieji požymiai

Teisinėje literatūroje kai kurie autoriai išskiria tikslą bei motyvą kaip savarankiškus subjektyvius bendrininkavimo požymius.¹²⁴ Tačiau pagal vyraujančią doktriną, bendrininkų ketinimų ir tyčios bendrumas, nereiškia, kad visi bendrininkai turi vadovautis vienodais tikslais ir motyvais.

Bendrininkų motyvai ir tikslai, skirtingai nei vieninga tyčia padaryti nusikalstamą veiką bendrai, gali būti skirtingi, todėl nusikalstamos veikos kvalifikavimui jie teisinės reikšmės neturi. Atskirų bendrininkų motyvai arba tikslai gali būti reikšmingi individualizuojant bausmę. Tačiau, jei motyvas, tikslas yra būtini nusikaltimo sudėties požymiai, visi bendrininkai privalo juos žinoti ir jais vadovautis. Jeigu bendrininkas vadovavosi kitais bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėtyje nenumatytais motyvais, tikslais, jo veiksmai negali būti kvalifikuojami pagal tą patį Baudžiamojo kodekso straipsnį ar jo dalį.¹²⁵

Tuo tarpu A.P.Kozlovas nurodo, kad sutinka jog kiekvienas bendrininkas dalyvaudamas bendroje nusikalstamoje veikoje gali vadovautis skirtingais motyvais, tačiau nesutinka, jog ir jų tikslai gali skirtis. Anot, A.P.Kozlovo, esant bendrininkavimui visada yra pageidaujamos pasekmės, kaip bendrų veiksmų rezultatas, t.y. bendras tikslas, kurio siekia visi bendrininkai. Visi bendrininkai turi bendrą tikslą, ir jis negali būti skirtingas. Kita vertus, bendras tikslas gali būti tarpinis, tuomet galutiniai visų bendrininkų tikslai skiriasi (vienas bendrininkas nužudė siekdamas atsikratyti žmonos, kitas – siekdamas atkeršyti, trečias – siekdamas gauti palikimą). Jeigu bendrininkai siekė šalutinių rezultatų, tai bendras tikslas tokiu atveju, kaip poreikis konkretizuoti bendrininkų veiksmus, neegzistuoja apskritai.¹²⁶

Rusų mokslinėje literatūroje taip pat yra išsakyta pozicija, kad skirtingi bendrininkų ir vykdytojo motyvai ar tikslai neturi įtakos kvalifikuojant bendrininkų veikas. Teisinę reikšmę turi tik tie tikslai ir motyvai, kuriais vadovavosi vykdytojas. Savo pozicija jie grindžia akcesorine bendrininkavimo doktrina, pagal kurią ne bendrininkų asmeniniai tikslai ir motyvai galutinai

¹²⁴ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 31

¹²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 157-158

¹²⁶ Козлов А.П. Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, С. 74-75

apibūdina jų atsakomybės laipsnį, o tik tie, kurie buvo įteigti vykdytojui, ir kuriais jis vadovavosi, darydamas nusikalstamą veiką.¹²⁷ Tačiau, tokios rusų mokslininkų išvados Lietuvos mokslininkų nėra palaikomos, kadangi šiuo metu Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje akcesorinė bendrininkavimo prigimtis nėra pripažįstama. Tačiau Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai pažymi, kad tuo atveju, kai kiti bendrininkai žino apie vykdytojo motyvus, kurie yra atitinkamos nusikalstamos veikos kvalifikuotos sudėties požymiu, pavyzdžiui Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 9 punktas, tokiu atveju bendrininkų veiksmai kvalifikuojami pagal kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį, nepaisant to, kad kiti bendrininkai tokių motyvų ir neturi.¹²⁸

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, darytina išvadą, kad situacija, kai atskirų bendrininkų bendros nusikalstamos veikos motyvai ar tikslai gali skirtis, galima tik tuo atveju, kai bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėtyje motyvas ar tikslas nėra būtinas jos požymis.

¹²⁷ Уголовное право.Общая часть: учебник / отв. ред. И. Я. Козаченко. 4-е изд., перераб. и доп. - Москва: Норма, 2008, С. 335

¹²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 157-159

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Lietuvoje vyrauja plačioji bendrininkavimo samprata, t.y. bendrininkavimas suprantamas kaip organizatoriaus, kurstyto, padėjėjo ir vykdytojo veiksmai, tuo tarpu kitose valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje - siaurąja prasme, t.y. tik kaip kurstytojo bei padėjėjo veiksmai.
2. Visi nusikalstamos veikos bendrininkai turi atitikti bendruosius nusikalstamos veikos subjekto požymius, nurodytus Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje. Išanalizavus teismų praktiką bei mokslinę literatūrą, autorė daro išvadą, kad nepagrįsta yra teismų praktikoje suformuota taisyklė, pagal kurią nusikalstamos veikos vykdytojų gali būti tik tas subjektas, kuris atitinka tiek bendruosius, tiek specialiuosius požymius. Siūlytina šią poziciją keisti, aiškinant, kad už nusikaltimus, kuriais yra kėsinama į bendrąsias vertybes, pavyzdžiui, asmens sveikatą, gyvybę, seksualinę laisvę ir pan., kaip šių nusikaltimų vykdytojai turi atsakyti kiekvienas asmuo, realizavęs bent dalį nusikalstamos veikos sudėties požymių, nepriklausomai nuo jo, kaip specialaus subjekto požymių.
3. Autorė mano, kad šiuo metu formuojama teismų praktika, pagal kurią nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl nusikalstamų veikų, padarytų bendrininkaujant su teismo nenustatytu asmeniu, bendrininkavimo požymis yra šalinamas iš kaltinimų, tik tuo atveju, jei byloje nėra jokių duomenų, apie tų asmenų išvaizdą, galimą amžių, veikimo būdus ir kitus požymius, leidžiančius identifikuoti tuos asmenis, prieštarauja teisėtumo principui ir paneigia nekaltumo prezumpciją, todėl yra keistina. Manytina, kad nenustačius bent dviejų nusikalstamos veikos padaryme dalyvavusių asmenų, bendrininkavimo požymis negali būti inkriminuojamas.
4. Tarp kiekvieno bendrininko nusikalstamų veiksmų ar neveikimo ir atsiradusių bendrų padarinių (nusikalstamosiose veikose apibūdintose materialiomis sudėtimis) arba bendrai padarytos veikos (formaliose sudėtyse) turi būti nustatytas priežastinis ryšys. Autorės nuomone, teismų praktika yra formuojama klaidinga kryptimi, byloje aiškinant, jog kiekvieno bendrininko veiksmai (neveikimas) yra būtina sąlyga darant bendrą nusikalstamą veiką ar atsirandant bendriems nusikalstamiems padariniams. Manytina, kad kiekvieno bendrininko veiksmai turi sudaryti sąlygas kitų bendrininkų veiksams, bet neturi būti išimtinė būtina nusikalstamos veikos padarymo sąlyga.
5. Nustačius, kad tarp vieno iš kaltininkų veikos ir kilusių padarinių nėra priežastinio ryšio, arba nustačius, kad dėl nusikalstamos veikos buvo susitarta, kai nusikalstama veika buvo baigta, tokių asmenų veikos nekvalifikuojamos pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnį, tačiau galima

kelti klausimą dėl asmens prisijungimo prie nusikalstamos veikos. Tuo tarpu, autorė nuomone iš anksto pažadėtas nepranešimas apie planuojamą sunkų arba labai sunkų nusikaltimą atitinka visus bendrininkavimo požymius, todėl turi būti kvalifikuojamas pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį ir atitinkamą specialiosios dalies straipsnį.

6. Būtiną subjektyvų bendrininkavimo požymis – bendrininkų susitarimas, kuris konstatuojamas, nustačius: 1) susitarimo formą - susitarimas gali būti išreikštas bet kokia forma, t.y. žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais, susitarimo buvimą gali patvirtinti suderinti visų bendrininkų veiksmai arba nesipriešinimas kitų bendrininkų veiksmais; 2) susitarimo laiką - susitarti dėl nusikalstamos veikos bendrininkai turi iki nusikalstama veika būna baigta, t.y. būtina nustatyti, jog dėl nusikalstamos veikos buvo susitarta iki tos veikos darymo pradžios arba ją darant; 3) susitarimo turinį - bendrininkai atsako už tuos veiksmus, kurie buvo bendrininkų susitarimo dalyku bei už tuos veiksmus bei padarinius, kurie nebuvo tiesioginio susitarimo objektu, bet galėjo būti kitų bendrininkų suvokiami ir numatomi, be to, susitarimo turinys darant nusikalstamą veiką gali būti pakoreguotas.

7. Organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veiksmų pobūdis, paskirtis, kryptingumas, susitarimas veikti bendrai, jų veiklos rezultatai rodo, kad šių bendrininkų veikla galima tik tiesiogine tyčia. Tuo tarpu vykdytojo ir bendravykdytojų tyčia, priklausomai nuo nusikalstamos veikos sudėties požymių, gali būti tiek tiesioginė, tiek netiesioginė. Autorė mano, kad bendrininkavimas neatsargiose nusikaltimuose nėra galimas, kadangi tai prieštarauja šio instituto esmei ir įstatymo lygmeniu įtvirtintai bendrininkavimo sampratai.

Autorė: Inga Jenarovič

El.paštas: i.jenarovic@gmail.com

Darbas atliktas: 2012-04-18

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINIAI TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Vyriausybės žinios. 1961, Nr. 18–147.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

MOKSLINĖ LITERATŪRA LIETUVIŲ KALBA

1. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
2. *Drakšas R.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika // Teisė, 2004, Nr. 53
3. *Gutauskas A.* Vykdytojo eskceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Juridprudencija. 2006, Nr. 7(85)
4. *Kavolis M., Bieliackinas S.* Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. – Kaunas: D.Gutmano knygynas, 1934.
5. *Kačerauskas J.* Tarpinio vykdymo problema Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse // Jurisprudencija Nr. 53(45), Vilnius, 2004.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
7. Lietuvos teisės istorija: vadovėlis – Vilnius: Justitia, 2002.
8. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989.
9. *Piesliakas V.* Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga.- Vilnius: Justitia, 2009.
10. *Piesliakas V.* Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.- Vilnius: Justitia, 2008.
11. *Stankevičius V.* Baudžiamoji teisė. Paskaitos. – Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1925.
12. Tarybinė baudžiamoji teisė. Vadovėlis: Bendroji dalis. - Vilnius, 1972.
13. *Vansevičius S.* Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Mokomoji priemonė. – Vilnius: Justitia, 1996.

MOKSLINĖ LITERATŪRA UŽSIENIO KALBA

1. *Аветисян С. С.* Соучастие в преступлениях со специальным составом. - Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2004.
2. *Бурчак Ф.Г.* Учение о соучастии по совестному уголовному праву. - Киев: 1969.
3. *Есаков Г.А., Крылова Н.Е., Серебренникова А.В.* Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. – Москва: Проспект, 2011.
4. *Жалинский А.Э.* Современное немецкое уголовное правою – Москва: Проспект, 2006.
5. *Козлов А.П.* Соучастие: традиции и реальность. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
6. *Крылова Н.Е., Серебренникова А.В.* Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии). Учебное пособие. – Москва: Зерцало, 1998.
7. Курс уголовного права. Том. 1. Общая часть. Учение о преступлении. Моква, 2002.
8. *Малиновский А.А.* Сравнительное правоведение в сфере уголовного права. - Москва: Международные отношения, 2002.

9. Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., заслуженного деятеля науки РФ А.И. Коробеева. Т. 1: Преступление и наказание. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2008.
10. Российское уголовное право. В двух томах. Том 1. Общая часть / Под ред. проф. А.И. Рарога. - Москва: Профобразование, 2005.
11. Российское уголовное право. Общая часть / Под ред. В.С. Комиссарова. - Санкт-Петербург: Питер, 2005.
12. Российское уголовное право: учебник, в 2 т., Т. 1, Общая часть. Под ред. Л.В. Иногамова-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Рарога. - Москва: Проспект, 2008.
13. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник. Изд. дополнительное. - Москва: ИНФРА-М: 2005.
14. Уголовное право России. Общая часть. - Москва: Эксмо, 2007.
15. Уголовное право России. Учебник: Общая часть. 2-ое изд., испр. и доп. - Москва: Юстицинформ, 2010.
16. Уголовное право России. Общая часть. Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева, В.В. Лунеева, А.В. Наумова - 2-ое изд., перепаб. и доп. - Москва: Юрист, 2006.
17. Уголовное право. Общая часть: учебник / отв. ред. И. Я. Козаченко. 4-е изд., перераб. и доп. - Москва: Норма, 2008.
18. Уголовное право России. Общая часть. 2-ое изд., испр. и доп. - Москва: Юстицинформ, 2010.
19. Уголовное право. Общая часть. Часть особенная. Учебник / Под общ. ред. проф. Л.Д. Гаухмана, проф. Л.М. Колодкина и проф. С.В. Максимова. - Москва: Юрипрudence, 1999.
20. Уголовное право России: Учебник для вузов. Том 1. Общая часть / под ред. д.ю.н., проф. А.Н. Игнатова и д.ю.н., проф. Ю. А. Красикова. - Москва: Норма, 2005.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO NUTARIMAI

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 "Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose" // Teismų praktika. 2005, Nr. 23.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylos // Teismų praktika. 2004, Nr. 22.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika. 2004, Nr. 21.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO NUTARTYS

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2011
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-400/2011.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-577/2011
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2010.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231/2010.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009
7. Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjo Jono Prapiesčio atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102/2009.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2009.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-523/2009.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-103/2008.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-201/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275/2007.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373/2007.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-430/2007.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2007.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-549/2007
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-423/2006.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-745/2006.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2005.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287/2005.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-409/2005.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-609/2005.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2004.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241/2003.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235/2001.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1058/2001.

28. Lietuvos Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-563/2000.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 1999 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-56/1999.

KITŲ TEISMŲ SPRENDIMAI

1. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-40/2008.
2. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-148-107-2010.
3. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-245/2010.
4. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-489-106-2009.
5. Šiaulių apygardos teismo 2008 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-21-64/2008.

SANTRAUKA

BENDRININKAVIMO SAMPRATA IR POŽYMIAI LIETUVOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Pagrindinės sąvokos: bendrininkavimas, bendrininkavimo samprata, bendrininkavimo požymiai.

Išaugęs organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje įpareigoja teismus itin atidžiai analizuoti bendrininkavimo bylas. Pripažįstama, jog veikas padarytas kelių asmenų yra sunkiau kvalifikuoti ir tam reikalingas tikslus visų bendrininkavimo požymių supratimas. Todėl žinoti bendrininkavimo požymius ir juos nustatyti konkrečioje baudžiamajoje byloje tiek praktiniu, tiek teorinio pažinimo aspektu yra labai svarbu.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos problemos, susijusios su bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių teisiniu vertinimu. Vadovaujantis teisine literatūra, oficialiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato aiškinimais bei baudžiamųjų bylų praktine medžiaga atskleidžiama bendrininkavimo samprata, analizuojami pagrindiniai bendrininkavimo požymiai, nes teisingas visų bendrininkavimo požymių suvokimas yra viena iš sąlygų užtikrinant teisėtumą baudžiamosiose bylose bei tinkamą šį institutą, reglamentuojančių normų, taikymą. Taip pat darbe pateikiami pagrindiniai bendrininkavimo sampratos ypatumai egzistuojantys užsienio baudžiamajoje teisėje.

Autorės nuomone, Baudžiamajame kodekse įstatymo lygiu nustatyta bendrininkavimo samprata ir požymiai neišsprendžia praktinių problemų, kadangi bendrininkavimas pasižymi identifikacinių požymių sudėtingumu, jie nevienodai suprantami, todėl kyla daugybė jų teisinio vertinimo problemų. Detaliai atskleisti kiekvieną bendrininkavimo požymį vis dar išlieka aktuali teorinė ir praktinė problema.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe, remiantis teisine literatūra, oficialiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato aiškinimais bei baudžiamųjų bylų praktine medžiaga, nagrinėjama bendrininkavimo samprata, atskleidžiami bendrininkavimo objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, pateikiamas šių požymių teisinis vertinimas.

RESUME

CONCEPTION AND FEATURES OF THE COMPLICITY IN LITHUANIAN CRIMINAL LAW: THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS

Key concepts: complicity, conception of complicity, features of complicity.

The grown organized crime in Lithuania obliges the courts to analyze complicity cases especially closely. It is acknowledged that the acts committed by several people are more difficult to qualify and exact understanding of features is necessary for that. So it is very important to know the features of complicity and combine them in both practical and theoretical cognition aspects.

The final paper to obtain the Master's degree deals with issues related to the legal evaluation of the objective and subjective features of complicity. Following the Lithuanian and foreign authors, the official Lithuanian Supreme Court's interpretation of Senate and criminal practical matter, the conception of complicity has been revealed, principal aspects of complicity features have been analyzed. The correct understanding of the aspects of criminal responsibility is one of the conditions ensuring the legitimacy in criminal cases and appropriate application of the articles, which regulates the complicity institute. In the paper the principal peculiarities of the complicity concept existing in foreign criminal law have been also presented.

According to the author, the conception and features of the complicity on the legal level in the Penal Code of the Republic of Lithuania do not contribute to the solution of real problems as the complicity are identified as having complex identification features that are interpreted differently, therefore, causing multiple problems of their legal evaluation. In-depth revelation of the content of each complicity feature still remains a problem both theoretical and practical.

ANNOTATION

In this Master work, according to the legal literature, the official Lithuanian Supreme Court's interpretation of Senate and criminal practical matter, the author investigates complicity concept, its features and legal punitive evaluation of the complicity features.